

Мирне життя

Післявоєнна відбудова господарства була складною, не вистачало всього, починаючи з продуктів харчування, одягу і закінчуючи сільськогосподарським реманентом, механізмами. Катастрофічно не вистачало людей, працювали усі від малого до великого. Давався взнаки і голод та недорід 1946-1947рр., повоєнний хаос,

жорстке вилучення продовольства, експорт зерна до щойно окупованих Радянським Союзом країн Центральної Європи. У ці роки приблизно 2,5 мільйонів тонн радянського зерна відправили до Болгарії, Румунії, Польщі, Чехословаччини, Югославії, Франції. Українці в селах і містах знову залишились голодними. Знову продовжилась політика винищення українців, як нації.

Ще на початку минулого століття Троцький* після оприлюднення IV Універсалу УНР** (січень 1918 р.) сказав:

”Вкрай необхідно повернути Україну Росії. Без України немає Росії. Без українського вугілля, заліза, копалин, хліба, солі, Чорного моря Росія існувати не може, вона задихнеться, а з нею і радянська влада, й ми з вами. Знайте, що для досягнення наміченої мети **всі засоби однаково придатні”.**

*Лев Давидович Троцький – народився 07.11.1879 р. в с. Янівка (зараз – Береславка) Херсонської губернії – убитий агентом НКВД в м. Котоякене, Мексика 21.08.1940 р. - російський революціонер, активний учасник російського і міжнародного соціалістичного та комуністичного руху, радянський державний, партійний і військово-політичний діяч, засновник і ідеолог троцькізму.

**Вікіпедія: Універсал

проголосив УНР «самостійною, ні від кого незалежною, вільною суверенною державою українського народу», а виконавчий орган, Генеральний Секретаріат — Радою Народних Міністрів.

Він замінив постійну армію міліцією, доручив провести вибори народних рад — волосних, повітових і місцевих, установив монополію торгівлі, контроль над банками, підтвердив закон про передачу землі селянам без викупу, прийнявши за основу скасування власності і соціалізацію землі. Доручив Раді Народних Міністрів продовжувати розпочаті переговори з Центральними державами і довести до підписання миру; закликав усіх громадян УНР до боротьби з більшовиками.

Умови IV Універсалу:

1. УНР проголошується незалежною, вільною суверенною державою українського народу;
2. З усіма сусідніми країнами УНР прагне жити у мирі та злагоді;
3. Влада в Україні належить народу України, від імені якого, допоки не зберуться українські Установчі збори, буде правити ЦР;
4. Піддано жорсткій критиці політику більшовиків, яка веде до громадянської війни;
5. УЦР зобов'язується вести боротьбу проти прибічників більшовиків в Україні;
6. УЦР зобов'язувалась негайно почати мирні переговори з Німеччиною;
7. УЦР планує провести земельну реформу в інтересах селян;
8. Держава має встановити контроль над торгівлею та банками.

На початку суверенності України, на початку 90-х, **Іван Драч**, тоді один з лідерів Руху говорив: *"Перший урок, який уже стає невід'ємною складовою національної свідомості українця, полягає у тому, що в Росії ніколи не було, немає і поки що не передбачається іншого інтересу в Україні, ніж винищення до решти, до ноги, до пня української нації"* (які актуальні слова *Троцького і Драча зараз, коли росія напала на Україну!* – авт.).

На жаль, крім антиукраїнської позиції комуністичного керівництва радянського союзу, рокову роль у тяжкому стані українського народу в післявоєнний період зіграв ще й недорід збіжжя.

Врожайність зернових у 1946 р. становила в середньому 4,2 ц. з гектара, в тому числі озимої пшениці 3,8 ц., жита – 4,4 ц., ярої пшениці – 4,2 ц., кукурудзи – 4,7 ц., зернобобових – 2,7 ц.

У рахунок оплати праці колгоспники отримали у 1946 р. в середньому на трудодень 206 гр. зерна і грошей – 64 коп. Якщо в середньому виробіток на одного колгоспника в рік становив 210 трудоднів, то він одержував 43, 2 кг. зерна і 34, 4 крб.

Селяни змушені були їсти макуху, додавали у страви кукурудзяні облущені качани та різні трави.

Голод змушував деяких селян йти на поле по колоски, що було смертельно небезпечно, тому що поля охоронялися від голодних людей. За це можна було "сісти" надовго, а могло бути і гірше. Так, в 1947 році, була застрелена **Омелінська Параска Іванівна, 1870 р.н.** Міліціонер з Тишківки, тоді нашого районного центру, не став розбиратися, що робить жінка на полі за, так званим, "питомником" і відкрив вогонь на ураження.

Тяжко пережились ці два роки. Голод 1946-47 рр. усілякими засобами утаємничувався, офіційно мова йшла лише про *"післявоєнні труднощі"* та *"утруднення з продовольством"*.

Але в дійсності уряд діяв цинічно. За 1946-47 рр. у країни Західної Європи: Польщу, Чехословачію, Болгарію, Німеччину, Францію та інші держави з СРСР було експортовано 2,5 млн. т. зерна. Україна була головним постачальником зерна для м. Ленінграда, ряду областей РРФСР, овочів – для Москви.

В західному регіоні, де селяни зібрали непоганий врожай, загони УПА, організовуючи опір вивезенню зерна, закликали населення допомагати голодуючим, які їхали туди по хліб. "Західняки" рятували від голоду населення інших регіонів України.

Станом на 2 липня 1947 року в Україні нараховувалось понад 1 млн. 154 тис. виснажених голодом людей – дистрофіків. Гинули в основному селяни-хлібороби, робітники.

Від штучного, рукотворного голоду за неповними даними загинули в Україні за ці два роки понад 1 млн. людей. Ці цифри тоталітарна влада замовчувала.

Весною 1947 р. колгоспам окремих районів держава все ж надала продовольчу допомогу на умовах повернення з майбутнього врожаю. Це давало змогу організувати харчування людям, зайнятим на польових роботах. Наш район (тоді – Тишківський) таку допомогу не отримав.

Проте жити хотілось краще і до цього прагнув кожен. Люди працювали уже не за страх, а на совість. Ентузіазму було багато, також було багато і роботи та робочих

людських ресурсів. В Радянському Союзі в той час знову увійшли в моду сільськогосподарські виставки, які проводились не тільки в великих містах, а й в районних центрах*.

*Сільськогосподарські виставки – показ досягнень сільськогосподарського виробництва. В СРСР С.в. були наочною школою передового досвіду кращих колгоспів і радгоспів, тваринницьких ферм, спеціалістів і передовиків соціалістичного с.г. В 1939 р. в Москві відкрилася С.в., яка діяла до 1941 р. З 1954 по 1958 р. в Москві діяла Всесоюзна с.г. виставка, яка з 1959 року стала називатися Виставкою досягнень народного господарства (ВДНГ) СРСР. В Україні (у Києві) 1958 р. відкрито Республіканську постійно діючу Виставку передового досвіду в народному господарстві Української РСР, де широко представлено і с.г. Обласні і районні С.в. організовуються в республіці щороку як комплексні.

Їздили і наші представники на ці сільськогосподарські виставки, частіше всього в район, тоді – Тишківський.

Потихеньку в колгоспи надходили перші машини. Пригадує **Панасенко Марія Петрівна**: "Голова колгоспу Жданова **Шевченко Іван Іванович** (сам тишківський – авт.) доручив моєму чоловікові **Панасенко Івану Тимофійовичу** на базі Тишківського МТС скласти із запчастин американський Форд. Допомогає йому в цьому **Шуба Василь Антонович**. Літом 1947 року люди збігались дивитися як **Панасенко** склав машину і їде з Тишківки. По назві тої машини і мене стали звати Маша Фордиця".

Пізніше держава почала поставляти уже радянські машини ГАЗ в наші колгоспи, працювати стало краще. На такі народні свята, як весілля та проводи в армію, колгоспи виділяли саме ГАЗони. По тогочасному бездоріжжю це були добрі, витривалі автомобілі.

В 1948 році в колгоспах села люди вже могли отримувати все необхідне для життя. Так в сільськогосподарській артілі (колгоспі) ім. Литвинова можна було харчуватися в їдальні, виписати такі овочі як картоплю, капусту свіжу та квашену, помідори, огірки. Часто люди виписували м'ясо, мед, олію, сахар, не часто – яйця. В натуральні розрахунки входили озима пшениця, соняшник, кукурудза, крупа, мука. При необхідності виписувались гроші. Можна було виорати город, змолотити збіжжя, парувати скотину, виписати теля або півня, гроб для поховання, привезти дрова. Крім того жінки-вдови виписували собі граблі, мантачки, коси.

В колгоспі була пасіка, на якій працювали **Безуглий Гаврило, Божко Пилип, Пасенко Михайло В., Степанов Семен, Штанько Ганна**. Їм платили від 100 до 200 карбованців.

Колгоспники могли собі дозволити виписати районну газету. П'ятдесят одна сім'я колгоспу ім. Литвинова читала і розповідала своїм сусідам новини радянського будівництва.

Крім того колгосп забезпечував 17 одиноких людей похилого віку та інвалідів війни гарячими обідами, м'ясом за зерно та хлібом.

Всього за 1948 рік в колгоспі ім. Литвинова працювало 331 колгоспники, причому чоловіків було лише 117. Приблизно такі ж показники були і по іншим колгоспам – страшні наслідки війни. Тож жінки несли основний тягар післявоєнної відбудови. Але хотілось жити краще, не тільки за палички-трудодні. Тому багато людей виїзжали на заробітки в Крим, або Сибір. Тоді тільки розпочали вводити паспорти, і

для того щоб виїхати, потрібно було отримати дозвіл керівництва колгоспу і паспорт, який видавався в районному центрі Тишківка. **Шевченко Анастасія Григорівна** так описує свій виїзд на заробітки в Сибір під Уральські гори: "Якось 1949 року в селі з'явився вербовщик, який запрошував на роботу на Уралі. Мій чоловік зголосився їхати в Молотовську область., Чусовський район, посьолок Кусьє на річці Койва*.

*До 1940 р. Пермська обл., до 50-ї р. з дня народження Молотова В.М. перейменована в Молотовську обл., з 1961 р., після виключення Молотова з партії область знову перейменована в Пермську, п. Кусьє-Александровський, західна лісиста частина Уралу.

Працював він спочатку на лісоповалі, валили і сплавляли по річці Койва на пилораму діловий ліс. В посьолку було училище, де він вивчився на електрика, коли не був задіяний на вахті. Через три місяці вислав мені 300 карбованців і визов-запрошення мені на роботу.

Голова колгоспу **Божко Пилип Йосипович** не пускав мене, але після уборочної я в Тишківці отримала паспорт і самовільно виїхала до чоловіка.

Морози там були за тридцять градусів, я відразу заболіла грипом і три місяці не могла нічого робити. Щоб було тепліше, чоловік у лікарні украв тапчан, на якому і спали.

Жили спочатку в гуртожитку, а коли явилася, то в складчину ще з однією сім'єю побудували хату на два входи. Жити не можна було – загризли клопи, які були в мохові між колодами, з яких була складена хата.

Чоловік спочатку на сплаві заробляв 280-300 карбованців, а коли вивчився на електрика, то працював на пилорамі і отримував уже 800. Побудували іншу хату і поштукатурили, то клопів більше не було. Я в цей час працювала в управлінні уборщицею і істопником і також отримувала 200-250. Для порівняння можу сказати, що добротне зимове пальто тоді коштувало 85-90 крб., а пухові платки – 150-180 крб.

Продукти були всі привозні, тому що нічого там не родило, але також дешеві. Так що жити можна було непогано – гроші видавалися на руки. Я народила сина, то найняли западничку за няню, щоб мені можна було працювати. Западників сюди висилали тоді масово, поки енкаведисти до 1950 р. придушували УПА.

В 1952 році в посьолку з'явилася експедиція, яка проводила геологорозвідку в басейні річки Койви. Вони шукали золото і алмази. Мені запропонували бути у них кухаркою. Для цього зробили запит у село. Сільський голова **Пасенко Дмитро Федосійович** видав довідку, що я проживала тут, і що я благонадійна.

Золото і алмази таки знайшли і весною 1953 р. на річці поставили драгу промивати пісок, а я і ще два десятки жінок вибирали з промитої породи золоті крупинки і алмази. Літом тут було жарко і парко, жили в палатках. Так з літа 1953 р. я стала отримувати 2800-3000 крб. Висилали в село посилки з матерією, яка для сільчан тоді була великою і дорогою розкішшю.

В 1955 р. вирішили їхати в село. Чоловік став до роботи на генератор, який стояв у приміщенні ще не розбитого Осетинського млина (*той, що нижче ГЕСу*). Він освітлював у Розсохуватці управління і тік. Потім провели з району до Комшової електролінії, Івана призначили обходчиком лінії, а я працювала по перевірці кількості лампочок у хатах і приміщеннях комшан. Чоловік отримував 306 крб., а я – 280. Так і осіли в Комшовій”.

В середині 50-х років відбулось об'єднання 4-х колгоспів в 2, а в 1957 році був утворений один колгосп ім. Литвинова, де головами правління були **Дядічкін І.П.**, а потім **Горіславець І.Г.** з села Тишківка, який невдовзі повернувся назад. Очолив господарство **Должкевич Г.О.**, агроном за фахом, тому багато уваги приділяв садівництву, городництву, виноградарству, було розпочато будівництво Будинку культури.

До лютого 1960 року с. Тернівка і колгосп імені Литвинова відносились до Підвисоцького району, а потім перейшли до Новоархангельського.

На початок року колгоспне виробництво нашого села було катастрофічне – майже по всіх показниках колгосп за зведеннями райінспектури держстатистики району займав останні місця серед інших п'ятнадцяти господарств району (*виробництво та реалізація м'яса, молока; прошарування цукрових буряків, закладка парників, доведення зерна до посівних норм, завезення гною та інші*). Дещо кращий стан справ був з оранкою та підготовкою полів до посіву, виробництвом та реалізацією вовни.

Для виправлення такого стану справ в наше село партійним комітетом був направлений досвідчений спеціаліст колгоспного будівництва, дуже вимогливий до себе і людей, організатор та добрий господарник, **Перехрест Григорій Єлізарович**.

Під час його керівництва з 1960 по 1963 рік господарство уже з середини 1961 року займало перші місця по збиранню врожаю кукурудзи та цукрового буряка, різко підняли показники по надоях та реалізації молока, заготівлі та продажу мяса.

На фотографії в центрі - **Григорій Єлізарович**. Фотографія зроблена на скиртуванні соломи в бр. №2. Як видно - скирдували ще волами (*зтягували волокуші воли, а не трактори*).

Перехрест вивів наше господарство на передові місця в районі. Він примушував людей цілий тиждень працювати, а в неділю – відпочивати. В цей день грав духовий оркестр, демонструвались фільми, продавалось морозиво. І він з дружиною відпочивав як усі колгоспники. Колгосп ім. Литвинова успішно розвивався,

було добудовано сільський Будинок культури, розпочато будівництво птахофабрики, видавались кредити на будівництво або придбання житла, нарощувались темпи виробництва сільськогосподарської продукції. Про наших людей він говорив так: *"Де б я не працював, а таких добрих і працьовитих людей як у Тернівці – не зустрівач"*.

Хоча до кінця 1960 року артіль займала переважно останні місця по зведенням, в цей час на районній дошці пошани неодноразово з'являлись наші передові працівники, а саме: молочно-товарна ферма №1 (завідуючий фермою **Цис В.В.**), доярки **Цис Наталка Костянтинівна** (938 кг. на фуражну корову), **Васильченко Тетяна Павлівна** (894 кг.), **Ткаченко Галина Василівна** (838 кг.), **Федоренко Ганна Тихонівна**, **Михайлюк Одарка Федорівна** та **Олефіренко Марія Митрофанівна**, які відповідно надоїли на кожну фуражну корову по 768, 753 та 670 кг. за перший квартал; тракторист **Степанов Данило Микитович**, який на ДТ-75 виорав 895 гектарів умовної оранки та комбайнер **Екало Олександр Гнатович**, який на СКЕМ-3 зібрав 124 гектари цукрових буряків; телятниці **Шарамко Катерина Андріївна**, яка добилася приросту живої ваги 630 гр. за добу, **Сіора Марфа Іванівна** та **Явтушенко Валентина Андріївна**, які досягли 600 гр. приросту на добу.

В часи Радянського Союзу відбором та призначенням кадрів керувало бюро райкому партії і його, як доброго керівника, який в 1962-1963 рр. підняв відстаючий колгосп в міцні середняки, перевели працювати в колгосп імені Енгельса (Новоархангельськ).

Одним із ефективних методів заохочення до праці в часи будівництва соціалізму та комунізму було включення до **Книги Трудової Слави села**, яка ведеться з 1953 року.

Першими були відмічені такі передовики колгоспу як **Божко Платон Михайлович** – охоронець свиноферми, **Пасенко Марфа Яківна** - працівник городньої бригади, **Наточій Оксана Андріївна** – доярка, які працювали з моменту заснування перших колгоспів села 1929 року, а також **Гориславець Мотря Сергіївна** – ланкова ланки №1 польової бригади №1 та **Пасенко Федір Григорович** – конюх.

Всього в Книгу Трудової Слави включено було 63 людини, з них **Мазура Василь Олександрович**, **Юрко Марія Василівна**, **Мисник Тетяна Іванівна** – 2 рази, а **Пуля Василь Петрович** – 3 рази.

З 2000 року Книга втратила свою актуальність і вже не ведеться, але зберігається в архіві господарства.

Поіменний список та фотографії передовиків, включених в Книгу Трудової Слави подається в *додатку 12*.

В 1961 році на річці Синюсі було споруджено гідроелектростанцію потужністю 1500 КВт. З цього часу куток села, прилеглий до станції, отримав назву ГЕС.

керівників за владу відкинули на другий план це будівництво, як і багато подібних

збірних залізобетонних виробів. Цим же протоколом затверджувався скоригований кошторис будівництва полігону в сумі 288.6 тис. крб. 26 грудня 1959 року на технічній нараді Головного Управління сільської електрифікації МСГ УРСР був прийнятий проект ВЛ-10 кв. від Тернівської ГЕС. В проекті розглядалися лінії 10

Історія спорудження Тернівської ГЕС почалася 19 квітня 1952 року, коли на нараді виконкому Кіровоградської Обласної Ради народних депутатів було прийнято рішення про необхідність будівництва державної Тернівської ГЕС потужністю 1540 квт. з кошторисом в сумі 13632.98 тис. крб.

Можливо смерть І.В.Сталіна та наступна боротьба партійних проєктів.

Тільки 15 січня 1956 року був підписаний договір на будівництво ГЕС між Кіровоградським Спеціалізованим будівельно-монтажним управлінням треста «Укрсельелектрострой» та дирекцією по будівництву ГЕС Одеської Міжобласної контори «Сельэнерго».

17 вересня 1958 року на технічній нараді при Головному Управлінні сільської електрифікації МСГ УРСР був підписаний протокол, який затвердив проєкт технології виробництва будівельно-монтажних робіт по підняттю греблі Тернівської ГЕС та проєкт полігону по виготовленню

кв. в своїй зоні Тернівської ГЕС, яка охоплює в основному Добровеличківський та Голованівський райони. В зоні, охопленій лініями 10 кв. розміщено 30 населених пунктів. З них: колгоспів – 13, радгоспів – 1, МТС – 1. Загальна протяжність ліній 10 кв. складає 166,9 км. На будівництво ВЛ-10 виділялась сума 1887,7 тис. крб., на проектно-дослідницькі роботи – 29,35 тис. крб. Проектом також передбачалось будівництво залізобетонного, трьохпролітного мосту в с. Мацькове (*Солдатський присілок, Солдатське*) через річку Кагарлик загальною протяжністю 43,5 м з шириною проїзної частини 4,5 м. Крім цього потрібно було закріпити проїжджу частину кам'яною бруківкою.

Необхідно було побудувати: чотири цегляні одноповерхові двоквартирні будинки загальною площею 539,6 кв.м., два кам'яних сарая, гараж на один автомобіль зі складом.

Наказом №332 від 11 грудня 1961 року по Українському республіканському об'єднанню Ради Міністрів УРСР «Укрсільгосптехніка» затверджена комісія по прийомці Тернівської ГЕС в постійну експлуатацію, яка складалася з голови комісії – керуючого Кіровоградським енергетичним експлуатаційним управлінням сільського господарства та п'ятьох представників різних організацій, зацікавлених в прийомі ГЕС в експлуатацію. На місці в комісію були задіяні представники райвиконкому, фінансуючого банку, органів пожежної охорони та профспілкової

організації.

Наказом №360 по Українському республіканському об'єднанню «Укрсільгосптехніка» від 30 грудня 1961 року був затверджений «Акт прийому в експлуатацію Тернівської ГЕС від 27 грудня 1961 року потужністю 1500 квт» (*Додаток 13*).

Довжина греблі по гребню складала 151,6 м, максимальна висота – 12,0 м, загальний об'єм водосховища склав 12,2 млн.м. куб. з площиною зеркала в 400 га при нормальному підпертому горизонті 98,3 м та розрахованим напором ГЕС 8,3 м.

Всього, за весь період будівництва ГЕСу, було задіяно більш як 300 будівельників різних спеціальностей з Тернівки та інших сіл району та міст України. Неповний перелік будівничих ГЕСу подається в **додатку 14**.

Одним з перших інженерів ГЕСу був **Козачок Микола К.**, висококласний спеціаліст і добропорядна людина. В різні періоди (1963-64, 1971-72 рр.) він

також викладав виробничу практику і ел.техніку в Тернівській середній школі.

Обслуговує сучасну Тернівську ГЕС маленький, дружний колектив висококласних спеціалістів-тернівчан у складі:

Скоморох Дмитро Михайлович, Штефан Віктор Іванович, Носіков Віктор Анатолійович, Кожухар Олександр Григорович, Кожухар Михайло Петрович, Ладик Віталій Олександрович.

В 2014 році для покращання роботи електротурбін виникла необхідність розчистити русло нижче ГЕСу до старого містка на глибину 1.5 метра, що і було зроблено за два заходи. Тепер ККД турбін зріс.

На місці старого броду, на відвалах піску виник непоганий стихійний пляж з чистим піском на дні каналу та з теплою водою на міліні для купання малишні. В процесі розчистки русла та в подальшому було зроблено сканування металошукачами та вилучення страшних пам'яток минулої війни – снарядів. Представниками Новоархангельського відділення МНС були передані їх більше двадцяти. На жаль, пляж не

зберігся – не було ініціатора облаштування, а потім пісок був вибраний для господарських потреб сільчанами.

В 1964 р. на посаду голови правління колгоспу було обрано **Івана Кіндратовича Куліша**, він головував до 1968 року. В цей період було побудовано контору, школу, дитячий садок, будинок для спеціалістів господарства, будинок культури на 360 місць з бібліотекою, дільничну лікарню на 25 ліжок з амбулаторією (прийом – так говорили в народі – *авт.*), де в різні роки працювало в середньому 30 медпрацівників (*Додаток 15*), а також продовжено і закінчено будівництво птахопереробного комплексу. В 1965 році птахоферма колгоспу (завідуючий **П.П.Божко**), яка за перший квартал 1965 року одержала по 57,9 штук яєць на курку-несучку, або 3900 штук на 100 гектарів зернових, була зачилена на районну Дошку пошани. Також на Дошці пошани був і колгосп (голова **І.К.Куліш**, секретар парторганізації **О.Т.Желізняк**, секретар комсомольської організації **В.О.Якубенко**), який виконав план по заготівлі тваринницьких продуктів в першому кварталі 1965 року: м'яса на 100%, молока – на 142%, яєць – на 419%. **Якубенко Оксана Панасівна** в цьому ж році була представлена на Дошці пошани району за забезпечення виробництва яєць у колгоспі за три місяці 3900 штук на 100 гектарів зернових, або по 57,9 штук на курку-несучку, добилася повного збереження курчат.

В ці роки неодноразово на районну Дошку пошани були також поміщені **Ковальчук Надія Василівна** – доярка колгоспу імені Литвинова, яка надоїла по 2133 кілограми молока на кожну фуражку корову (*також була і на обласній Дошці пошани*), а також **Однорал Марія Федорівна** – доярка, яка надоїла по 1980 кілограмів молока на кожну фуражну корову, та **Панасенко Катерина Юхимівна**, яка одержала по 1893 кілограми молока від кожної фуражної корови, **Копійко Володимир Трохимович** – кіномеханік колгоспу імені Литвинова, який виконує план валового збору на 114%.

В будинку культури велись різні гуртки. Одним із гуртків був танцювальний. Шились костюми, проводились репетиції. Фотографія учасників збереглась, але, на жаль, не вдалося відновити прізвища перших танцюристів у нашому селі.

В 1965 р. в селі створюється хор (*Додаток 16*), який з часом здобув звання народного, та танцювальний колектив. Засновником хору був учитель російської мови та літератури середньої школи **Власенко Олександр Іванович**. В школі він викладав також музику та співи, був закоханий в українську народну пісню. Грав

прекрасно на баяні і його ініціативу створити самодіяльний хор підтримав голова колгоспу **І.К.Куліш**. Як згадує незмінна учасниця хору **Пасенко Тетяна Петрівна**, всього за період існування хору в його рядах було біля 80 артистів. Спочатку в хор брали усіх бажаючих, а потім відбирали тих, в кого є хороший голос і музичний слух. Першими піснями були: *"Ой під калиною"*, *"Ой, устану я в понеділок"*, *"Партії слава, Леніну слава"* та інші.

Керівниками хору в різні періоди були **Власенко Олександр Іванович** (учитель), **Чалик Віктор Федорович** (з Новоархангельська), **Пазюк Василь Кіндратович** (з Новоархангельська), **Чалик Інна Вікторівна** (з Новоархангельська), **Коржевич Володимир Миколайович** (недовго), **Табулінський Адольф Іванович**, **Форманчук Анатолій Григорович** (Копенкувате). Баяністами були **Табулінський А.І.**, **Парфенюк Василь Кіндратович**, **Лозовенко Григорій Іларіонович**. При захисті звання "Народного хору" в 1984 році музичний супровід здійснював оркестр народних інструментів "Троїсті музики" районного Будинку культури.

Заняття проводились двічі на тиждень, а перед концертом – щоденно. **В.Ф.Чалик** був вимогливий, баяністів возили з Новоархангельська. За короткий час було досягнуто великих успіхів. Тернівчани були не тільки добрими трударями, але й прекрасними співаками. В репертуарі були пісні народні, акапельні, українські, російські, навіть одна неаполітанська. Коли Віктор Федорович захворів, то попросили керувати хором **Пазюка В.К.** Він був молодим, але освіченим музикантом, і під його керівництвом хор став самодіяльним народним. Це було великим досягненням, оскільки по району на той час був народним тільки один колектив – самодіяльний народний ансамбль танцю "Віночок" районного будинку культури. Потім знову хором керував **Чалик В.Ф.** Після його передчасної смерті керувала хором його дочка **Інна.**

Хор існував більше 30 років. Одні учасники вибували, інші приходили. Керівники колгоспу фінансували поїздки хору, купували костюми.

Щоб завоювати і відстояти звання "Народний хор" доводилось багато працювати. Із концертною програмою їздили по селах Новоархангельського і Добровеличківського районів. Неодноразово їздили в Новоархангельськ, в Кіровоград. Це було цікаво, колектив був дружний. Захищали звання "Народний хор" і перед своїми односельцями у сільському Будинку культури в 1992 році при виїзdnій комісії з числа районних, обласних і республіканських представників.

Велика заслуга в тому, що хорові присвоїли звання "Народного хору" - керівника **Чалика В.Ф.** В нього були плани створити в Тернівці хор академічний. Підібрав репертуар. Написав пісню спеціально для нашого хору композитор Пашкевич на слова Д.Луценка "Пісню даруємо Вам на добро". Мріялось, бажалось, могло, але, на превеликий жаль, не збулось...

Приблизно в цей же час радував жителів села також і духовий оркестр. Не обходились без нього люди і в радості, і в горі. Грали в духовому оркестрі такі музиканти як **Панасенко Дмитро Дмитрович, Воробйов Петро Максимович, Горбань Микола Якович, Курлат Іван Григорович, Божко Григорій, Пасенко Анатолій Якович, Мазура Григорій Михайлович, Тодоров Микола Семенович, Панасенко Іван**

Васильович, Золотухін Іван Іванович. Запрошували духовий оркестр також і в навколишні села (на фото – біля Володимирівки-Буряківки).

Згідно статистичних звітів Тернівської сільської ради та колгоспу ім. Литвинова станом на 1965 рік тракторний парк колгоспу становив: 34 трактори, 25 вантажних автомобілів, 12 зернових комбайнів та багато іншої сільськогосподарської техніки. Всі основні роботи в колгоспі механізовані. Колгосп мав 5448,9 га землі, в тому числі 74 га саду. Була велика тваринницька ферма, що розташовувалась в 21 новозбудованому приміщенні. На фермах було великої рогатої худоби – 2514 голів, свиней – 1487 голів, овець – 1094, курей – 5046 штук. В селі вирощували пшеницю, ячмінь, просо, кукурудзу, соняшник, цукрові буряки та інші культури.

Валовий прибуток колгоспу на 1965 рік становив 1625486 крб. Село і колгосп повністю електрифіковані і радіофіковані. В середній школі навчалось 330 дітей, збудовано Будинок культури на 500 місць, діє лікарня на 25 ліжок та амбулаторія. Селян обслуговувала бібліотека, що налічувала 6900 примірників книг та газет. В селі є 8 магазинів, пошта, швейна майстерня, сільська лазня.

В особистій власності колгоспників було 8 легкових автомобілів, 32 мотоцикли, 450 веломашин, в більшості селян є радіоприймачі та телевізори. Населення передплачувало 124 примірника газет та 804 журнали.

Село славиться працьовитими людьми різних професій. Серед них **Божко Пилип Платонович**, завідуючий птахофабрикою, бригадир тракторної бригади 1 ферми **Рудь Григорій Нестерович**, нагороджені орденом Трудового Червоного Прапора; тракторист **Степанов Данило Микитович**, нагороджений орденом Знак Пошани; депутат обласної Ради депутатів трудящих зоотехнік **Якубенко Оксана Опанасівна**, ланкова колгоспу **Котлярова Ганна Карпівна**, токар колгоспу **Козицький Олександр Іванович**, нагороджені медаллю За трудову відзнаку; голова колгоспу **Куліш Іван Кіндратович**, нагороджений медаллю За трудову доблесть.

В 1966 році на Дошці пошани села та району неодноразово відмічались такі передові працівники колгоспу як директор птахоферми **Божко П.П.**, птахарки **Штефан О.П.**, **Божко О.Н.**, **Журавель Г.І.** **Васильченко К.П.**, **Рудь М.М.**, зоотехнік **Якубенко О.П.**, доярки **Панасенко Я.П.**, **Степанова М.І.**, **Однорал М.Ф.**, **Добрай В.В.**, трактористи та механізатори **Степанов Д.М.**, **Штанько П.А.**, **Штанько А.П.**, водії **Пуля А.П.**, телятниці **Штанько В.Т.**, **Сьора Т.В.**, **Сьора Т.М.**, **Ткаченко М.І.**, **Пазинич М.С.**, **Штанько В.М.**, технік штучного осіменіння **Гориславець І.С.**, колектив кіноустановки села райкіномережі (кіномеханік т. **Пасенко М.Г.**), птахоферма колгоспу імені Литвинова (завідуючий т. **Мазура П.Й.**).

В 1967 році колгосп відмічався в районі як один з передових по вирощуванню овець, ягнят було отримано 106 на 100 вівцематок.

З 1968 по 1973 рр. керівником господарства був **Олійник В.І.** В селі проживало 1723 осіб, за колгоспом було закріплено 6017 га сільськогосподарських угідь, з них 5400 га орної землі, 92.6 га саду. Господарство спеціалізувалось на птахівництві, була добудована птахоферма на 60 тисяч голів, заасфальтували 12 тисяч квадратних метрів під'їздних доріг, у серпні прийомна комісія господарства з хорошою оцінкою прийняла в експлуатацію птахофабрику площею вісім тисяч квадратних метрів. В 1973 році поповнився машинно-тракторний парк колгоспу. Господарство придбало чотири трактори Т-54С, які добре зарекомендували себе на обробітку просапних культур і на скиртуванні соломи, два силосозбиральні комбайни, комплект машин і устаткування для стаціонарного зернового агрегату ЗАВ-10 та десять нових сівалок СЗУ-3,6. Розвивалось і зернове господарство. Працювали 9 магазинів, їдальня, відділення зв'язку. 123 трудівники господарства були відзначені нагородами, серед молодих виробничників району однією з переможців стала птахарка колгоспу **Ганна Присяжнюк**.

За сумлінну працю держава нагородила передовиків тваринництва нагородами, а саме: орденом Трудового Червоного Прапора – тракториста **Зборовського Івана Федоровича** та комбайнера **Стеценка Олександра Яковича**; орденом Знак Пошани – комбайнера **Шумиленка Василя Івановича**; медаллю За трудову доблесть – **Дмитрашка Павла Дмитровича**; медаллю За трудову відзнаку – пташницю колгоспу імені Литвинова **Журавель Марію Миколаївну** та доярку **Зарву Ганну Павлівну**.

Відмічались на районній Дошці пошани трактористи та комбайнери **Екало І.І.**, **Врадій В.І.**, **Сьора В.О.**, **Сьора Г.І.**, **Коверга М.К.**, **Штанько П.А.**, **Стеценко О.Я.**, ; доярки **Панасенко Я.П.**, **Васильченко В.П.**, **Журавель О.М.**, **Мазура В.Г.**, **Сьора М.І.**; телятниця **Коверга Т.Р.**; птахарки **Журавель М.М.**, **Присяжнюк Г.В.**; колгоспниця **Екало Г.П.**; чергова Тернівської ГЕС **Чайка Н.Г.**

Сумлінно працювали, відмінно й танцювали наші дівчата і хлопці. На обласному огляді художньої самодіяльності наш танцювальний колектив показав себе з найкращої сторони. Ось що писала газета "Колос" 18.04.1968 р.: *"... а ось на зміну їм з'являються на сцені хлопці і дівчата в яскравих російських костюмах (члени танцювального колективу колгоспу імені Литвинова). Дзвоником розливаються, наповнюючи по вінця зал, широкі, то стрімкі, то ніжні звуки "Кадрилі". Цей танець – один з найновіших в репертуарі тернівчан, і користується він у глядачів великою*

популярністю. Танцювали вони на огляді і традиційний український "Гопак", який у минулому році приніс їм славу і **перше місце серед сільських колективів на другій обласній декаді народного танцю в місті Кіровоград'**.

Вибирались депутатами Новоархангельської районної Ради народних депутатів птахарка **Шостака Ніна Климівна**, продавець села **Добрай Валентина Василівна**.

Сім років, з 1974 по 1980 р., господарством керував **Островський В.О.** Особлива увага приділялась розвитку тваринництва, зводились нові приміщення, реконструювались старі. В 1977 р. колгосп достроково виконав державний план хлібозаготівель. За це керівники господарства, головні спеціалісти, колгоспники були премійовані та нагороджені цінними подарунками. В соціалістичному змаганні передовиками були зачислені на районну Дошку Пошани доярки **Панасенко Я.П., Пуля З.В., Мазура В.Г., Степанова О.Г. Однорал М.Ф. Крилова Н.Н., Голубенко Є.В., Зарва Г.П.;** телятниці **Коверга Т.Р., Однорал М.В., Коверга Є.М., Коверга Г.В., Федоренко Г.Т., Мазура П.І. та Олефіренко В.В.;** птахарки **Пазинич М.С., Пасенко О.Т., Циганкова О.К., Цибульська В.В., Ільїна М.А., Зубець Г.Г., Олефіренко О.С., Мазура В.О., Мазура Г.П., Мазура О.М., Наточій Є.Ф., Носікова В.І., Дарчук М.Г., Рудь М.М., Рудь С.В. та Болтян Н.Д., трактористи-комбайнери **Золотухін В.П., Екало Г.Г., Ляш В.Г., Пуля В.П., Пацай О.А., Врадій В.Ф., Степанов В.Д., Стеблина М.Д., Шумиленко В.І., Зубець П.Л., Данильченко М.І., Заїка В.П., Дмитрашко П.Д., Сьора В.О., Лозінський А.Ф., Шостака І.П. Мисник В.П. та Зборовський І.Ф.;** водії **Пуля А.П., Пуля В.П., Іванков І.А. та Козицький В.Г.;** колектив Тернівського торгового об'єднання на чолі з директором **Данильченко І.М.,** колектив кіноустановки села Тернівка (кіномеханік **М.Г.Пасенко**), чергова електромонтер Тернівської ГЕС **Чайка Н.Г.****

На 1 січня 1974 року передплатили журнали та газети в середньому 1434 шт. на тисячу жителів, а на 1 липня - 1447.

За сумлінну працю були нагороджені орденами Трудового Червоного Прапора – трактористи **Екало Григорій Григорович, Мазура Микола Павлович;** орденом Знак Пошани – комбайнер **Стеценко Олександр Якович;** орденом Трудової Слави III ст. - доярка **Панасенко Ярина Прокопівна,** пташниця **Рудь Марія Михайлівна;** медалями За Трудову доблесть -комбайнер **Золотухін Василь Петрович,** пташниця **Циганко Олена Карпівна,** доярка **Однорал Марія Федорівна;** За Трудову відзнаку – **Ткаченко Петро Семенович,** пташниця **Пасенко Ксенія Тимофіївна,** доярка **Мазура Віра Григорівна.**

Островського В.О. на посаді голови колгоспу змінив **Чижевський М.О.,** який пропрацював до 1983 р.

За цей час на дошку Пошани новоархангельщини були представлені такі трудівники, як трактористи та комбайнери **Золотухін В.П., Пуля В.П., Лупало Ю.І. Журавель І.В. та Стеблина М.Д.;** водій **Кейбало О.І.;** доярки **Мазура В.К., Самойлик М.М., Кейбало І.П.;** телятниця **Федоренко Г.Т.;** птахарки **Панасенко М.П. та Рудь М.М.**

Особлива сторінка в історії села – участь наших земляків у бойових діях Радянської Армії в Афганістані. Загальне політичне рішення про введення радянських військ в Афганістан було прийняте 12 грудня 1979 року Постановою ЦК КПРС №176/125. Розгорнутий план інтервенції був затверджений вищим керівництвом ЦК 26 грудня 1979 року у складі Брежнєва, Устинова, Громико, Черненко. На підставі цього рішення ЦК КПРС 27 грудня 1979 р. була прийнята постанова Політбюро ЦК КПРС

”Про наші кроки в зв’язку з розвитком ситуації навколо Афганістану”. Отже офіційно обмежений контингент радянських військ був введений на територію Афганістану в грудні 1979 року для виконання інтернаціонального обов’язку і виведений у лютому 1989 року.

За цей період всього загинули, померли від ран і хвороб 13 833 солдат, сержантів, прапорщиків, в тому числі офіцерів – 1979. Всього поранено 49 985 чоловік, в тому числі офіцерів – 7 132. Звільнені із Збройних Сил СРСР через поранення 7 381 чоловік, в тому числі офіцерів – 172. Стали інвалідами 6 669 чоловік. Повернуто в стрій після лікування за весь період 38 614 чоловік, в тому числі 6 194 офіцери. Перебувають у розшуку 330 чоловік, із них 312 пропали безвісти, 18 інтерновані в інші країни (США – 11 чоловік, ФРГ – 1, Канада – 4, Швейцарія – 2).

Ці сухі цифри Генерального штабу ЗС СРСР, опубліковані у серпні 1989 року густо політі кров’ю і наших земляків. Всього з Кіровоградської області приймали участь в Афганській війні 3 636 чоловік, 118 з яких загинули і 2 пропали безвісти. З бувшого Новоархангельського району проходили військову службу в Афганістані 93 чоловіки, з

яких загинули прапорщик Бездетний Антон Григорович (Кам’яне), капітан Горячківський Володимир Володимирович (Підвисоке), молодший сержант Гречко Олександр Віталійович (Кам’яне), рядовий Ліщеньковський Євген Дмитрович (Новоархангельськ), молодший сержант Череднюк Валентин Анатолійович (Анатолійович) і один пропав безвісти. Це дані райвійськкоматів на 25.01.1999 р.

3

нашого села приймали участь у бойових діях в Афганістані Гусак Олег Васильович, Ковальчук Іван Анатолійович, Кожухар Михайло Петрович, Олєфіренко Олександр Васильович (живе в с. Тишківка), Данильченко Віктор Володимирович (помер). Сельчани шанують і поважають цих людей, в школі педагогічний колектив проводить уроки мужності на прикладі афганців-інтернаціоналістів, не забуває їх і влада.

У грудні 1989 року II з’їзд народних депутатів СРСР

прийняв постанову, що рішення про введення військ до Афганістану заслуговує морального та політичного осуду. Але від цієї постанови не змінюється думка людей про те, що саме від таких якостей, як безкорисливість, бажання допомогти в біді, милосердя, які проявили наші бійці бере початок готовність до подвигу й самопожертви, які так яскраво виявили в Афганістані представники молодого покоління вісімдесятих, продовжуючи героїчні традиції своїх дідів у роки Великої Вітчизняної війни.

15 лютого 1989 року умовну лінію державного кордону колишнього СРСР, що проходила по мосту через Амудар'ю, пересік підрозділ бійців, яких очолював генерал-лейтенант Борис Громов.

З лютого 1983 року і до 2000 рік головою правління колгоспу був **Семенець П.С.** Цей період в історії села можна вважати періодом найвищого піднесення села. Активно проводилось житлове будівництво, молодим сім'ям будівельні матеріали надавались за 50 відсотків їхньої вартості, були заасфальтовані головні вулиці села, добудовано останні приміщення птахофабрики, збудовано критий тік, двоповерхове цегляне приміщення під майбутню лікарню (*зараз у цьому приміщенні розташована школа*), капітально відреставроване приміщення Будинку культури та цілий ряд інших будівель. Працювали дві тракторні бригади та молочно - товарні ферми, автомобільний гараж, птахоферма, млин, олійня, пекарня. За підтримки

правління колгоспу плідно працював і Будинок культури. Відомий на всю Україну народний хор с. Тернівка захистив своє звання народного в Кіровограді. Жодне свято не проходило без концерту чи вистави. Проводились різноманітні конкурси - КВК, „Нумо хлопці“, „Грай гармошко“ та інші. В них приймали участь не тільки молодь села, а й

керівники різних рангів і посад. Зросла продуктивність праці і врожайність зернових.

Різко зросла чисельність підписників районних та загальнодержавних видань журналів та газет – 1644,2 примірника на тисячу населення (1986 р.).

В цей період орденом Трудової Слави III ст. (1986 р.) нагороджений механізатор **Сьора Володимир Іванович**, орденом Дружби народів (1986 р.) - **Пуля Анатолій Петрович**, медаллю За трудову доблесть (1984 р.) - **Пуля Василь Петрович**, (1990 р.) – **Сугар Олександр Йосипович**. В сузір'ї славних імен села і новоархангельщини відмічались доярки **Крижанівська М.Є., Кожухар М.Д., Власенко М.Г., Мазура В.К., Мазура В.Г., Мамалига П.Д., Журавель Т.Ф., Кабанова Л.С., Романчук О.Г., Пуля З.В., Кузьменко Н.М., Сидоренко Л.Г., Мазура П.Й., Коверга І.О., Гладченко П.В., Розсоха В.Л., дояр Коваль Б.М.**; птахарі **Зборовська М.П. та Пасенко М.Д.**; телятниці **Шамрай Т.О., Мазура О.М.**; оператор агрегата АВМ **Поль Б.М.**; трактористи-механізатори **Рарій І.І., Сьора В.І., Пуля В.П., Стеблина М.Д., Сидоренко В.В., Сугар О.Й., Дніпровський А.Ф., Журавель І.В.**; водії **Носіков А.Ф., Олефіренко В.Г., Пуля А.П.**; головний зоотехнік **Вендюк В.І.**; чабани **Безтильний М.Ф. та Безтильна М.П.**; вчителька **Коверга Л.І.**; директор Тернівського БК **Коржевич В.М.**.

Особливе місце в житті села займала птахофабрика. Вона розміщувалась на території майже 40 гектар і забезпечувала роботою більше 150 працівників, жителів села (**додаток №17**). Головне приміщення розміщувалось у двоповерховому приміщенні, в якому були їдальня, пожежна частина, баня, прохідна (перший поверх), кабінет завідуючого ПТФ, зал засідань, кімната відпочинку (другий поверх). Окремо розміщувались наступні приміщення:

- №1 – кліткове утримання – на 24740 голів;

- №2 – кліткове утримання – на 24740 голів;
- №3 – кліткове утримання – на 14220 голів;
- №4 – напільне утримання – на 6000 голів;
- №5 – напільне утримання – на 6800 голів;
- №6 – 3-х ярусне кліткове утримання – на 34200 голів;
- №7 – кліткове утримання – на 24740 голів;
- №8 – напільне утримання – на 8400 голів;
- №9 – кліткове утримання – на 26400 голів;
- №10 – кліткове утримання – на 16200 голів;
- брудер №1 – напільне вирощування курчат до 2-х місяців – на 22000 голів;
- брудер №2 – напільне вирощування курчат до 2-х місяців – на 16000 голів;
- брудер №3 – напільне вирощування курчат до 2-х місяців – на 16000 голів;
- КБУ - кліткове вирощування курчат до 2-х місяців – на 36000 голів;
- акліматизатор №1 – напільне утримання курчат до 6-ти місяців – на 14000 г.;
- акліматизатор №2 – напільне утримання курчат до 6-ти місяців – на 14000 г.;
- акліматизатор №3 – напільне утримання курчат до 6-ти місяців – на 14000 г.;
- яйцесклад, кормоцех, склад для зерна і комбікорму, дизельна установка, з 1984 по 1996 роки працювало АВМ.

В 2000 р. колгосп був реорганізований в колективне сільськогосподарське підприємство „Тернівське”, де працювало близько 340 осіб. На 01.01.2001 р. в Тернівці проживало 1020 чоловік. 25 січня 2001 року господарство увійшло до складу ПП „Новий світ”, - директор **Малий М.В.**, який раніше певний час працював на посаді головного агронома колгоспу ім. Литвинова і проявив себе як спеціаліст, добра людина.

В 2003 році, за ініціативою та при активній участі сільського голови **Ігошина А.К.**, в центрі села споруджено пам'ятний знак на честь 250-річчя першої згадки про село Тернівка (1753).

З 1944 року головами Тернівської сільської ради вибирались 20 кращих представників нашого села (**додаток 18**).

На січень 2012 р. в селі проживало 886 жителів.

В березні 2012 року ПП "Новий світ" увійшло до складу агроформувань "ТАС-АГРО".

На 2023 рік у селі прописано 646 жителів.

Кожного року у селі яскраво святкується День Села, де представляються та відмічаються творчі здобутки жителів. Все відбувається дуже урочисто і з великою повагою до трудівників

Ось коли можна побачити також і наших односельців, які по волі обставин проживають в інших місцевостях, але яких тягне на малу батьківщину.

Цікаві та загадкові знахідки в селі та на околицях Тернівки

"Жорновий камінь з млина пана Осетинського"

Млин пана Осетинського був побудований на початку 1600 років. Точну дату, на жаль, встановлено не було, оскільки усі архівні дані знаходяться в Польщі. Місце було вибрано між скалами на сучасній розсохуватецькій стороні та навпроти сучасної ГЕС на тернівській стороні. В ті часи це була територія Речі Посполитої (Польщі). Кордон проходив по середині річки Синюха. Рядом були хутори та невеличкі села тодішнього тільки-но заселяемого Дикого Поля, Торговиця, Старий та Новий Архангельск. Місцевість швидко заселялась тому і попит на борошно був великий. З тернівської сторони була прокладена дорога до млина по сучасному провулку між Самохатніми та Ігошиними і через Синюху на розсохуватецьку сторону. Розраховувались не тільки збіжжям, а й монетами, які хто мав. Саме на скалі біля млина у кінці восьмидесятих років була знайдена монета короля Речі Посполитої Сігізмунда III, 1620 року. Млин якісно пропрацював до початку тридцятих років минулого століття, потім занепав, сам млин та складське приміщення вище на скалах були розібрані на інші потреби, а дорожній насип ще послугував під час війни для потайної переправи бійців партизанського рейду. Під час побудови

Тернівської ГЕС залишився тільки камінний острівець, якого зараз і не побачиш у зарослій гущавині. Після побудови ГЕСу на розсохуватецькій стороні бульдозери вирівняли всю місцевість. На початку 2000-х років частина жорнового каменю була знайдена на місці млина. На даний час не вдалося знайти місце виробництва, та визначити герб та мову країни. Попередньо це, можливо, французькі мова та герб міста.

"Чарівний медальйон"

Знайдений на присадибній ділянці Мазурів Г.А. і М.Н. медальйон носить свою назву через деякі дійсно чарівні обставини. Що ж це за обставини?

Чарівний медальйон представляє собою чарівне одкровення (прозоріння) Божої Матері Марії в часовні на вулиці Дібак в Парижі в 1830 році. В суботу, 27 листопада 1830 року Пресв'ята Діва явилась св. Катарині Лябур, сестрі милосердя і доручила їй

місію виготовити чудодійний медальйон, зразок якого Вона їй показала (*див. фото – авт.*). "Постарайся, щоб цей медальйон був вибитий по цьому зразку, - сказала Пресв'ята Діва, - Люди, які будуть його носити з шануванням та довір'ям, одержать великі благодаті".

Цей медальйон був дуже швидко поширений по всьому світі серед католиків. Перша партія медальйонів булла відчеканена в червні 1832 року, кількістю 1,5 тисячі штук. З тих пір він мільйонами розійшовся по всьому світі, переважно серед католиків. Були зареєстровані незліченні навернення і зцілення страждених.

Девіз (*молитва- авт.*) медальйона: "О Мария, без первородного гріха зачатая, моли Бога о нас, к Тебе прибегающих", визвав велике пожвавлення віри.

На медальйоні зображена Діва Марія, яка давить ногами моральне зло, символом якого є змія, а також виливає з рук струмені благодаті, які прояснюють розум і розпалюють наші серця. В нижній частині лицьової сторони є дата "1830", яка відображає рік явлення Діви Марії св. Катарині Лябур. На зворотній частині зображені Велика буква М і Хрест, а також два серця, Ісуса і Марії, які нагадують віруючим, що головним джерелом людського життя є любов Серця Ісуса, яке надихає усіх нас через Марію, через її любляче Серце.

Св. Максиміліан давав медальйон також масонам, і навіть гестапівцям. Таким чином він давав надію цим людям повернутися в Божу віру і знайти спокій своїй душі.

Священники використовували медальйон також і для лікування та спасіння п'яниць та алкоголіків. Медальйон дарили таким людям відкрито, або зашивали тайно в одяг. Дуже часто потім люди говорили про таких: "... змінився, не п'є, зовсім інша людина".

Медальйон використовували також і для захисту душі і тіла від небезпек. Матері дарили їх своїм дітям, а жінки – чоловікам, які йшли на війну.

Загадковість цього медальйону заключається в тому, що це поки що єдиний екземпляр, знайдений в нашому селі. Пролежавши в землі від 50 і більше років він знаходиться в прекрасному стані. Невідомо хто міг бути носієм медальйону – німецький чи австрійський солдат періоду I світової війни чи німецький солдат II світової війни, чи хтось із мирних переселенців.

Р.С. Св'ята Катарина померла в 1876 році і була захоронена в Парижі. Через 67 років (21 березня 1943 р.) провели ексгумацію її тіла. Експерт-медик, який при цьому був присутній, констатував, що стан тіла був таким, якби жінка померла день-два назад. Канонізована в 1947 р. Папою Пієм XII.

Кантер (ваги) для похідного зважування продуктів та інших речей

Старовинний кантер (безмен, ваги) знайдений в погребі садиби Оліфіренків Івана та Валентини і переданий автору їх донькою Олею та зятем Віктором Шумиленками. Невідомо яким чином даний артефакт потрапив у володіння Оліфіренків і коли саме.

Кантер представляє собою вимірювач ваги в кілограмах та фунтах. Металевий овал представляє собою і пружинний вимірювач на одній із гілок якого прикріплена металева стрілка, яка своїм роздвоєним жалом

рухається по ланунній (мідній) шкалі з позначками ваги цифрами: сторона А в фунтах (до 280-ти), сторона Б в кілограмах (до 40-ка). Більша вага чіпляється до великого крючка і кантер підвішується до чогось стаціонарного за верхнє кільце (воно відсутнє). Невеличка вага (до 40 кг.) чіпляється до бокового невеликого крючка і бокового, або верхнього кільця.

На одній із сторін шкали розташоване клеймо виробника (фірми, або фабрики) на англійській мові – **RS**, а також **7 PU**. Що значить ця аббревіатура вяснити не вдалося.

Такі і подібні кантери випускались заводами, які були розташовані в США та Англії, з середини XIX до початку XX століття. Використовувались як похідні ваги, як для потреб армій при закупівлі фуражу і продовольства у населення, так і цивільними купцями та перекупщиками. Градація і вимірювання доволі чіткі та правильні як для тих часів. Використовувати їх можливо і зараз, правда з деякими погрішностями в силу амортизації металу за майже століття експлуатації.

На територію України (села) такі ваги могли потрапити під час бойових дій 1918, 1941-44 рр., або ними могли користуватись підприємливі євреї на початку минулого століття.

Назва кантер походить від англійського слова *counter* – вимірювати. В російському написанні ще використовуються назви *кантур*, *кантар*.

Вага кантера – 250 грам, довжина – 300 мм.

Бронзова монета міста Ольвія "Борисфен"

Дана монета знайдена на території села автором на березі річки Синюха. В нашій місцевості ця монета пошуковцями ще не знаходилась. Походить вона з грецького міста-держави Ольвія*.

*Ольвія – місто-держава, рабовласницька республіка. З грецької перекладається як щаслива. Ще називалась Сабія, Борисфеніда, Ольвія, Ольвіополіс – найважливіша грецька колонія у Нижньому Побужжі, у дельті Гіпаніса (Бугу) та Борисфена (Дніпра), заснована вихідцями з Мілета в

647-646 рр. до н.е. У часи свого розквіту у III ст. до н.е. площа міста становила 50 га.

Друкувались монети з 331 року до н.е. із зображенням бородатого Борисфена (річкового божества) та основних атрибутів військового життя - колчана з луком та стрілами та бойовою сокирою з написом ОЛВІО. Вони відігравали ключову роль у грошовому обігу Ольвії і мали ходіння за межами міста, тому їх знаходять по всьому Північному Причорномор'ю. Вага – 9.5 гр., діаметр – 20 мм., товщина – 2.5 мм.

З даної події можна зробити знаковий для нашої місцевості висновок – торгові судна Ольвії доходили до наших берегів по руслу Бугу та Синюхи, щоб торгувати та встановлювати економічні зв'язки. Отже можна зробити логічний висновок, що якісь древні поселення були в нашому краю.

Легенди та перекази села Тернівка

Легенда про Тернівку

Колись, дуже давно, ще в сиву давнину за часів прадідів, через нашу місцевість пролягав один із шляхів, по якому йшли чумаки по сіль. В цьому місці, де зливались дві річки, було дуже багато чагарників терну і можна було спокійно відпочити під захистом тернових колючок і кущів.

Але одного разу один із чумаків тут дуже поранив ногу і не міг їхати далі. Порадившись, його товариші збудували йому курінь в чагарях терну, подалі від злих очей. Вони залишили йому їжу, а самі продовжили дорогу.

Повертаючись назад побачили, що на місці куреня стоїть маленька охайна хатка, обсаджена квітами та польовим різнотрав'ям. Вони дуже здивувались і завітали в гості до господаря. Він розповів чумакам про прекрасну, родючу землю, про чисту, блакитну річку, багату на рибу, про ліси, у яких було безліч дичини. Тому повернувся він сюди уже із сім'єю. Згодом у цій місцевості почали оселятися люди, які назвали маленьку, мальовничу річечку Тернівочкою, а велику блакитну і глибоку річку – Синюхою. Так і народилося мальовниче село Тернівка. З тих пір тернівчани своїх гостей пригощають терновим вином і варениками з терном.

Чому село називається Тернівкою?

Давно це діялось, а саме тоді, коли татарські орди робили розбійницькі набіги на славу неську Україну.

Під час одного з таких набігів, коли козаки мужньо боронили рідну землю, татари взяли в полон молодого козака на прізвище Терен. Він був статний, синьоокий, у вишиваній сорочці, широких шароварах. Він і його товариші мужньо бились з чисельними ордами татар, але був пораним захоплений у полон.

Довго зі злості катували вороги парубка, дивуючись його мужності і витримці. Не вдалося їм зламати волю козака, і тоді, прив'язавши його до кобилячого хвоста, пустили степом.

Всюди, де капали краплі крові, виростав кущ терну, який з кожним роком розростався, розцвітав білим, чистим цвітом, нагадуючи про сміливого козака Терена. Радував він очі добрих людей, а недобрих завжди болоче колов.

Пізніше це красиве місце заселили втікачі, які також не хотіли коритися панам так само, як і Терен не скорився татарам. На честь молодого козака люди назвали село Тернівкою.

Легенда про річку Синюху.

Було це в ті часи, коли на Україну поляки накиннули ярмо. Саме тоді, як славний гетьман Б.Хмельницький здійснював свої героїчні походи на чолі таких же славних козаків. Прагнучи до мирних переговорів з поляками, про вільну долю України, щоб не проливати кров, Б.Хмельницький виступив у похід на Польщу. Кордон з Польщею тоді проходив по річці, яку тоді називали Синявою, а ще Синіми Водами, за її прекрасне чисте голубе плесо.

Пройшовши довгу відстань, козаки зупинились пообідати в тому місці, де зливаються сучасні Синюха і Ятрань. Риби тоді було багато, можна було ловити її руками. Наказав Хмельницький варити уху із річкової води та риби. Зварену страву покуштував гетьман і сказав: „Синь уха”. Відтоді й пішла назва річки Синюха.

Легенда про Високу скалу.

Жили в селі гарний хлопець і мила дівчина. Дуже кохали одне одного, часто зустрічались над Синюхою на скелі, що стримить над річкою, неначе наближаючи їх до чистого голубого неба. І кохання їхнє було таке ж міцне як та скала, і таке ж чисте як синє небо над ними.

Але батьки не дозволяли їм одружитися і робили все можливе, щоб розлучити пару. Вирішили тоді закохані, взявшись за руки, кинутися з високої скали у широку і повноводну Синюху, щоб не розлучатись більше ніколи. Загинули юнак і дівчина, а їхнє кохання люди увічніли в легенді. Відтоді скеля, з якої вони кинулися у воду, називається Високою, як знак високого і нерозривного почуття – кохання.

Миронів камінь.

Колись, давним-давно, люди ловили велику рибу руками, печерували. Одного разу дід, якого звали Мирон, пішов на рибалку. На той час у нашій Синюсі водилася велика риба – сом, короп. Деякі соми, як розповідають старожили, не могли розміститись на возі, хвіст волочився по землі.

Річка була глибока, в каміннях були великі печери, де дід не раз печерував рибу. Цього разу він знайшов велику печеру, де жив великий сом. Загорівся дід зловити його, щоб люди дивувались, але не зміг впливти з печери, тому, що сом його держав. Відтоді цей камінь, який стримить посередині річки, називають Миронів камінь.

Жорстокі батьки (Бенчиків млин).

В селі ще до цього часу зберігся і працює млин, який був побудований на кошти такого собі єврея Бенчика (Беня). Будувався він з 1895 року по 1904 рік, силами найманих будівельників.

Раніше млин був водяним і тому біля нього була збудована гребля для направлення води на колесо. Вода сильно вирувала, шуміла і тому люди назвали це місце Бенчиковим шумом.

Бенчик був заможним, скупим, мав своїх робітників і землю. Була в нього сім'я, де ріс син, майбутній спадкоємець батька. Тому Бень шукав для сина багату невістку. Але хлопець не успадкував жадібний і злий характер батька. Він був веселим на вдачу, полюбляв жарти і добру парубоцьку компанію. Одного разу парубок зустрів у селі красиву дівчину. Вона була напрочуд вродливою, доброю, і хлопець закохався в неї. Він вирішив одружитися, але батько не дав їм свого благословення. Але хлопець одружився і привів молоду дружину додому. Вона була моторна, мов бджілка, привітна, мов сонечко, але її в Бенчиковій сім'ї не любили.

Одного разу дівчина дуже застудилася і захворіла. Чоловік постійно піклувався про неї, а коли ненадовго відходив у справах, то прохав батьків доглянути за жінкою. Але вони не підходили до неї жодного разу. Дівчина померла. Все село прийшло на похорони, лише батьки не прийшли і не підтримали сина.

Віхав син подалі від батьків, та й пропали його сліди у вирі громадянської війни та революції. Під час революції втік і Бень на захід, і ніхто більше не чув про нього.

Пройшли буремні десятиліття, але млин стоїть, нагадуючи людям про трагічну історію кохання молодих людей.

Таке рідкісне ім'я – Терна.

Гарна Тернівка будь-якої пори, особливо навесті та влітку. Сонячними іскорками виблискують над садками хазяйновиті бджоли, а прозорі серпанки казковим плетивом виснують над пагорбистими далями і від пори досвітньої до вечірньої оркеструють у високому небі жайворонки. Тут хлюпочеться, омиваючи береги, річка Синюха.

Ніби тоне у позолоті Тернівка. Славна вона своєю історією, в якій переплелися численні легенди, перекази. Її назва красномовно говорить сама за себе, адже місцевість багата на терпкувато-солодкий терен.

У вісімнадцятому столітті царський уряд розселяв козацькі сім'ї на незаселені землі. На лівому березі Синюхи у 1753 році оселилися донські козаки. До речі, до цього часу частина Тернівки зберегла назву – Донщина. Є і легенда, пов'язана з назвою села.

Була у донського козака Олексія красуня-донька, звали її Терна. Коли вона заплітала чорну косу і йшла селом із сапкою на плечі, хлопці божеволіли. Боязко підходили до її воріт і натхненно говорили про кохання. А вона тільки слухала і мовчала. Ніхто не наслідкував доторкнутися до неї, ніби боялися осквернити неземну красу. В її тернових очах було стільки ніжності, що юнаки п'яніли від того погляду. Петро не наважувався підійти до Терни, навіть боявся глянути на неї. Та й куди йому бідному, кульгавому горбаню? Але він якоїсь ночі, крадькома, приніс на її поріг пахучий букетик терну. Беручи квіти, дівчина вдихала їх п'яний аромат і непрохана сльоза котилася по її милому обличчю. Вона здогадалась, від кого вони, бо часто на собі ловила погляд закоханих очей того, хто був зовсім їй не пара.

Якось вони зустрілись, красуня Терна і кульгавий Петро. Вона посміхнулась до нього. Та в тій усмішці хлопець побачив лише образливе співчуття.

- Ти дуже гарний хлопець, - мовила дівчина.
- Ти хотіла сказати, що я непогана людина? – перепитав.
- Так. Але ми ніколи не будемо разом. Батько не дозволить. Вибач, Петре, і не принось більше квіти.

Петро довго стояв там, де зустрів красуню, потім пошкунтильгав геть, за слізьми не помічаючи перед собою дороги. З того часу його у селі більше ніхто не бачив. А що ж Терна? Молодою померла вона, так і не зазнавши щастя, не зустрівши судженого. Згодом люди на могилі дівчини побачили колючий кущ терну. Весною її могила квітує білим цвітом, а восени і звимку кущ всипаний терпкими терновими ягодами, які нагадують людям привітні очі гордої і ніжної Терни.

Скільки літ минуло, а односельці й досі пам'ятають легенду про нещасливе кохання кульгавого Петра до красуні-дівчини, передають її з уст в уста. Мабуть, саме від її імені, щоб увіковічнити його, й пішла назва села – Тернівка.

Вірші та пісні, присвячені рідному селу

Рідна Тернівка

Не одну можна мати домівку,
Та близькіше немає мені
Від села, що зветься Тернівка –
Найпрекрасніше місце Землі.

Тут в Синюху Ятрань свої води
Поміж схилами плавно несе,
Тут коріння здавен мого роду,
Тут красиве і рідне усе.

Як підняти на нашу плотину,
Видно млин і тернівські ставки,
У погожую літню днину
Зеленіють внизу острівки.

І не треба ходити далеко,
Щоб чарівну побачить красу,
Привітат чорногуза й лелеку,
Чудо-лебедів, що на плесу.

Ряд окопів війну нагадає,
Півстолітні минулі бої.
Поклонімся визволителям краю,
Що навек залишились в землі.

У парку біля братської могили
Всіх згадаємо, всіх пом'янем.
Тернівчани, дай Боже вам сили,
Щоб сказали – достойно живем.

Хоч свою уже маю домівку,
Та близькіше немає мені,
Від села, що зветься Тернівка –
Найрідніше місце Землі.

Василь Федорович Пасенко.

с. Тернівка – м. Київ

Село моє

Над Синюхою встає
Зоря до виднокраю
Добрий ранок село моє!
Ти мене зустрічаєш.

Лечу неначе на крилах
До батьківської хати
У мене доля щаслива -
Мене чекає мати.

*Село – моє!
Ти радість, любов, ти весна.
Село – моє!
Тернівка моя чарівна.*

Я люблю твої поля
Ранкові чисті роси.
Іду до тебе, моя земля,
Іду до тебе босий.
Несу в долонях колос,
Що пахне хлібом-сіллю.
Люблю дзвінкий твій голос
Кожним твоїм весіллям.

Приспів
*Село – моє!
Ти радість, любов, ти весна.
Село – моє!
Тернівка моя чарівна.*

Над Синюхою зоря,
Вечірня догоряє.
Щаслива доля у трударя –
Серце його співає.
Про жайвір над полями,
Про золоті покоси.
Про Вашу, ласко мамо
І про вечірні роси.

Приспів

Слова: Петро Васильович Кармазин, с. Тернівка

Музика: Анатолій Григорович Форманчук,

с. Копенкувате

Іван Миколайович Соколов народився в селянській сім'ї в селі Тернівка 16.01.1961 р. Закінчив Знаменське технічне училище, по закінченню якого працював на Дніпропетровській швейній фабриці і на Дніпропетровському машинобудівному заводі. Після служби в ракетних військах стратегічного призначення працював в пожежній охороні (МНС), закінчив Дніпропетровський технікум залізничного транспорту (3 курс за 2 роки) по спеціальності "ремонт та обслуговування автоматизованих систем управління залізної дороги". Службу в МНС закінчив у 2005 р., в зв'язку з виходом на пенсію, з посади заст. начальника частини зв'язку гарнізона.

Вірші писав ще в школі, не завжди зберігаючи їх.

Печататись почав у 1995 р. (в газеті Амур-Нижньодніпровського трубопрокатного заводу ім. К.Лібкнехта "Придніпровський металург"). Автор шукає, експериментує, останнього часу пробує себе в прозі.

Рідне село

Ох, яким ти було, моє рідне село!
З-за козацьких часів буйно терном цвіло,
Тож відтоді Тернівкою й звешся.
Пролетіли роки, те буття відійшло,
Але все ж ти співаєш й смієшся.

Любий, щедрий мій край із розмахом гуля,
А працює ще з більшим розмахом.
І весілля гучні грають тут восени,
Після праці, під сонячним дахом.

Ба, а млин з прачасів як той свідок стоїть,
Запорука козацької слави.
Скільки мудрості в стінах його кам'яних!
Що ж, століття його не здолали.

Ось злились дві ріки, що течуть вже віки,
Їх давно у піснях оспівали.
Із ромашок плели тут дівчата вінки
І по хвилях Синюхи пускали.

Тож несла їх вода там, де Ятрань впада,
Та дівочі надії плекала.
Чорнобрива дівчина тут воду брала,
І зозуля до ранку кувала.

Від веселих забав вся округа гула,
З надвечір'я до самого ранку.
Вибачайте мене земляки із села, -
Крик душі, не моя забаганка.

Жаль, що все це пройшло, опустіло село,
Все, що можна, овва, розвалили давно.

Ох, яким ти було, моє рідне село!
Лиш тепер серце рвеш – бур'яном поросло...

Іван Соколов.

*Круговорот. Сочинения. – Днепропетровск:
Издатель Алексей Ленский, 2011. – 108 с.*

Реквієм (до 40-річчя з дня Перемоги)

1 куплет. Терен-зілля цвіте і Синюха сія
В мирній праці живеш ти Тернівко моя.
Лиш гранітна стела посеред села
Про війну нагадує, що колись була.

1 приспів. 40 років мирно на нашій землі
Плачуть біля стели лиш жінки старі
По своїх синочках та чоловіках
Що навек зостались в тих тяжких роках.

2 куплет. Знов весна приходить, журавлі летять
А мати синочка продовжує ждати.
"Соколе, синочку, сину озовись!
На матір стареньку сину подивись."
"Ой пробачте мамо, що я не вцілів
Я в бою смертельнім з ворогом згорів.
Щоб живі кохали, щоб життя цвіло,
Щоб діти сміялись, сиріт не було".

2 приспів. Хлюпоче Синюха, верби шелестять
Братські могили по світі стоять.
Є вони в Варшаві, Бресті і Орлі
Є вони і в нашому рідному селі.

3 куплет. Сплять у них солдати, материнська біль
Що ось тут прийняли свій останній бій.
Із країв далеких всі вони прийшли
За нашу Тернівку життя віддали.
А в краях далеких, селах і містах
Матері ридають по своїх синах.
"Соколе, синочку, сину озовись!
На матір стареньку сину подивись".
"Ой пробачте мамо, що я не вцілів
Я в бою смертельнім з ворогом згорів.
Щоб живі кохали, щоб життя цвіло
Щоб вовіки жило ти, моє село!"

3 приспів. Клекіт журавлиний смуток навіва
І летять над світом ці сумні слова –
"Матері пробачте дочок і синів
Що не повернулись з тих тяжких років.

Двадцять їх мільйонів юних полягло
Щоб діти сміялись, горя не було".

Слова: Ігошин Анатолій Костянтинович
Музика: Коржевич Володимир Миколайович

Народні пісні та частівки жителів села
(Записані Когут В.Я. зі слів **Однорал Марії Василівної**,
1927 р.н. в 2012 р.)

Ой вийду я ранесенько, стану на порозі,
А мій милий-чорнобривий лежить на дорозі.

Приїхала міліція – машиною стала.
Вона мого миленького з собою забрала.

Сидить, сидить мій милий – думав, що це шутки.
Вони ж йому присудили двадцять одні сутки.

Сиди-сиди мій миленький, сиди мій хороший:
Будеш бачить передачу, як я твої гроші.

Сиди-сиди мій миленький – до тебе не прийду.
Може тебе чорти візьмуть, а я заміж вийду!

Поїхав наш тато в далеку дорогу
Та й покинув маму больну-нездорову.

Мама молодая, мама – чорноброва,
Мама любила парня молодого.

”Ідіть діти з хати надвір погуляти,
Як буде йти тато – дайте мені знати”.

А діточки маму хотіли злякати:
”Ой мамочко ж, мамо! Йде ж нашій тато! Та вже й недалечко!”.
”Де ж тебе сховати? Ти ж моє сердечко!”.

”Сховай мене хутко у собачу будку,
Щоб дітки не знали – татку не сказали!”.

”Ой татку ж наш, татку, татку наш рідненький,
А у нашій будці собачка рябенький!
Собачка з руками, собачка з ногами –
Щовечора ходить до нашої мами.
Ще й носить горілку.
Обнімає маму, як парубок дівку”.

Як виломав тато з тину тростину –
Побив тій собаці руки, ноги й спину!

Побіг той собака степами, лісами -
Більше не приходив до нашої мами!

Пішла мила на базар солі купувати.
Усі жінки з базару йдуть – моєї немає.

Але згодом- перегодом чвалає городом.
Хитається, матюкається, за гиляки чіпляється
Мене – чоловіка лає!

”Бодай тебе, чоловіче, та й забрала трясця
Тільки піду на базар – нема в мене щастя!
Солі не купила, пшоно загубила,
З молодим кумоньком в шинок заблудила!”.

"Кидай Семене жінку, а я чоловіка
Та й поїдем на Україну весело жити".

"Боюсь Катерино, щоб нас не впіймали,
Щоб наших білих ручок назад не зв'язали!"

"Не бійся Семене, не бійся втікати –
Я послала чоловіка в поле орати".

Оре Іван, оре, на шлях поглядає –
Усі жінки обід несуть, а його немає!

Доорався Іван до сухого долу,
Кинув плуга об дорогу та й пішов додому.

Як прийшов же Іван до своєї хати –
Сидять дітки кругом хати. "А де ж ваша мати?"

"Пішла наша мати у ліс по телята.
Забожилась, заклялася, що я вам не мати!
Пішла наша мати у ліс по калину.
Забожилась, поклялася, що я вас покину!"

Як кинувся Іван до нової скрині –
Нема сукні, нема грошей, нема й Катерини!

Посадила розу край вікна
Посадила розу край вікна
Ой мала мужа, мужа мала –
Чоловіка-пияка.

Нічого не робить – тільки п'є.
Прийде додому – жінку б'є.

Не бий мене муже, не карай,
Бо я покину ще й малу дитину,
А сама піду за Дунай.
Ой як на лодочку сідала
Правою рукою, білим платочком махала –
Прощай мій милий-гуляка.

Ось приходить милий додому –
Горшки побиті, миски немиті,
А дітки плачуть на печі.

А діти плачуть, вони горе бачать –
Самому жити тяжело.
Ой вернися жінко додому –
Не буду пити, буду жаліти,
Бо горе жити самому.

Переписка П'ятової (Мазури) Тетяни Андріївної

(див. додаток 18) з автором

(Шановний читачу! Виставляти чужі листи на всеогляд не прийнято, але в цих листах – історія нашого села, його людей! Тому - читайте в добру пам'ять про Людину!)

Шановний Василь Ярославович, доброго дня Вам!

Щиро вдячна Вам за листа. Вірите, Василь Ярославович, я дуже часто з сестричкою говоримо, що ніхто не описав про наше село, а минулого нашого села немало. Так в житті виходить, що ті чи інші причини заважали.

Відносно партизанського підпілля, то скажу чесно, як визволили нас з тимчасової окупації, то всі мужики пішли на фронт, а нам ніколи було й подумати за те, що робили. Потрібно було орати, сіяти, збирати, ремонтувати школи і багато іншого. Була ще війна.

Василь Ярославович, з задоволенням напишу те, що пам'ятаю. Мені ж уже 93 рік. За документи і фото, то у мене нічого немає. У нас у селі і фотографа не було. У нас в 1941 р. в кінці липня, на початку серпня були жорстокі бої. Оточені були кадрові війська.

Вони, не жаліючи життя, боролися за кожен метр своєї Вітчизни. Своєю вірою в перемогу так надихали нас, що ми зразу після боїв збирали зброю, вибухівку і ховали їх в закриті місця. Коли було встановлено німецькі порядки, молодь почала збиратися, як будто для розваг. Ініціатором був **Коверга Григорій**. Репетирували ми п'єсу "Майська ніч". В коридорі середньої школи (при виїзді з села – авт.) ми поставили п'єсу. **Дмитрашко Іван** прочитав вірші Т.Г.Шевченка. Все це погоджували з поліцією. Хлопці виставили могорич поліцаям, але побачили, що таким методом підпілля не організуєм. В цей час в село прибув з оточення **Козицький Адам Карпович**, багато було тих, хто не здався в полон. То наші товариші на чолі з Ковергою Григорієм створили партизанське підпілля. Я, **Мазура Тетяна Андріївна**, була в ньому зв'язковою. Так як жила я за ліском, що впирається в село, то моя квартира була явочною. Була в підпіллі і моя мама **Мазура Домаха Пимонівна**. Почали виявляти де у кого є яка зброя, вибухівка. На цей час уже наш староста села **Шарамко Євген Карпович** їздив у партизанський загін с. Борщове і запитав командира Матвеева (Суського), яка їм треба допомога, що нам робити? Збирали, що було із зброї і різними способами відправляли в партизанський загін. Патрони в цинкових ящиках ховали в мене в огороді (аж унизу викопана яма, в ній ящики накриті бур'яном, як і інші купи бур'яну. Партизани брали у нас грузову машину на свої потреби. Шоферами робили там хлопці з оточенців. Коли вони повернулися з машинами, то сказали коменданту Бугольцу, що їх забрали під силою зброї, зав'язали очі і так і привезли. Наш комендант покричав і сказав, щоб нікому не говорили, щоб не узнав районний комендант Буш.

Так в партизанський загін направляли багато кінних підвід з продуктами харчування. У млині працювали **Сьора і Пуля Іван Кіндратович**. Переробляли зерно на муку для німців, там же брали і для партизан.

Восени 1943 р. німцями був даний наказ не сіяти озимину. Але при сприянні підпільної групи і розуміння людей всі можливі площі були засіяні і в 1944 році зібрали прекрасний урожай. При допомозі члена підпільної групи Шарамка Євгена Карповича жоден юнак народження 1927 р. не був угнаний в Німеччину. В 1944 році всі були призвані до лав Радянської Армії.

Наша підпільна група мала зв'язок з підпільними групами с. Федорівка (Шевченко і Рогальський), с. Володимирівка (Буряк Іван і Даша), с. Левківка (медсестри Куйбіда Ніна Петрівна і Люда), с. Підвисоке (Ремез, Андрєєва Жєна).

У нашому селі Тернівка мені приходилось звертатись по допомогу до таких людей: **Кожухар Ольга Павлівна, Мазура Петро Афіногенович, Коверга Митрофан Семенович, Коверга Антип Семенович, Оліфіренко Лука Михайлович, Коверга Петро Костянтинович.**

Василь Ярославович! Не написала я ще про те, як у нас лікувався ранений партизан. Коли загін після тяжких боїв вийшов у рейд, був ранений Коваленко Степан Іванович. Було тяжко його десь оприділити. Товариші ночами просили маму, що нехай полеже хоч на печі. Мама погодилася. Ліг на печі. Ранений стогне. Тоді мама сказала: "Умирать – то всім умирать. Лягай у кімнаті". **Кожухар О.П.** його лікувала. Лежав у нас аж до визволення. А скільки це треба було пережити! Все описати неможливо. Моя сестричка народження 1926 р. не числиться в офіційному списку, але вона стільки пережила, що повністю заслуговує на це. Це **Мазура Ганна Андріївна**. Вона часто говорить, що як ти була дома, я не так переживала, а як тебе немає, то дуже боялася. А як лежав ранений? І тепер як згадаю, то серце болить.

Шановний Василь Ярославович, дуже прошу Вас вибачайте мене за такий мій почерк, за те, що можливо (а це є) десь помилки. Вірте, що роки беруть своє. Прошу вибачайте.

(Підпис) П'ятова.

Доброго дня Вам шановний Василь Ярославович!

Одержала Вашого листа, за якого щиро Вам вдячна. З великим задоволенням уже декілька разів читала і ще читатиму.

Ви уже багато зробили і задуми у Вас дуже хороші. Дивлячись на Вашу завзятість і уміння, впевнююсь у тому, що здійсніте свої наміри. В цьому від щирого серця бажаю Вам міцного здоров'я, наполегливості, успіхів у цій нелегкій роботі.

Хотілося б Вам допомогти, але "горюче" уже вичерпане, тліють недогарки. Вибачайте, якщо написане буде не так, як хотілося б, вік своє бере.

Відносно знаменитих людей с. Тернівки. **Оліфіренка І.П.** я знаю. Він у 1941 р. закінчив 7 класів. Після ВВв працював на комсомольській роботі, навчався і останні роки працював завідувачим обкому КП. Я читала його "Вдови", що ще писав не знаю.

За Ковергу А.С. я писала.

А от за Цвітка С.І. і Стеценка В.М. нічого не знаю. Я ж виїхала з села в 1948 р., то можу багато чого не знати.

Жаль, що за **Кейбала О.П.** не знаходяться ті, хто знає. Жила її сім'я по вулиці Степовій. Сім'я багатодітна (4 дочки і син). Статки були низькі. Саші приходилось навчатися дякуючи стипендії. А коли навчалась в інституті, то підробляла і допомагала молодшим, бо вона була сама старша.

На мою думку слід би включити в цей список і **Самойлика Аврама Максимовича**. Він після закінчення 7 класу пішов працювати вчителем і навчався заочно. Успішно закінчив технікум і інститут. Коли я почала працювати в 1939 р., то він уже працював директором Федорівської семирічної школи і в цьому ж році його перевели на роботу завідувачим райвно. Я чула його виступи на педагогічних конференціях. Подобалось мені те, що він був чесний, справедливий, вимогливий. Загинув на фронті. Син його перед розпаюванням працював у Тернівці в колгоспі. Батька уже немає в живих. З неофіційних учасників підпілля запишіть **Дмитрашко Іван Володимирович**. Я не знаю чому не написала. Він читав вірш.

Говорячи за родоводи. Ви повідомили мені дуже приємну вісточку: **Валентина Андріївна** – дочка мого дуже дорогого двоюрідного брата Козицького Андрія Карповича. Я її бачила геть малою (2-4 роки). Умань і недалеко, але інша область, зв'язки погані і не знала її адресу. Так часто я за неї думала, за Валічку. Я Вас дуже прошу, щоб Ви, як говоритимете з нею, дали її мій телефон (код 241 №20546). Хай вона подзвонить до мене. Я хоч голос її почую, узнаю про неї, її сім'ю і т.д. А можливо Ви будете говорити з **Анастасьєвим**, то дуже прошу дайте йому її № телефону і я до Валі подзвоню. Це моє велике прохання.

Оце ж родовід діда **Григорія**. У нього було 6 дітей. То зараз є живі. **Я і моя сестра** – правнуки, **Іван Федорович Анастасьєв** по маминій лінії правнук, **Іван Євгенійович Шарамко** по маминій лінії правнук і його 2 сестри, в Кривому Розі **Мазура Василь Миколайович** праправнук, **Валя** теж по батьковій лінії праправнучка діда Григорія і це ще не всі. Підраховуючи вік дітей діда Григорія я вважаю, що побудувався за ліском десь 1800-1810 рр. Міркую, що за ліском будувалися після того, як центр села був забудований, то село старіше 1753 року. Я пам'ятаю як частину села (південніше сучасного

клубу) називали **Волощина**. Так що поселені були болгари і серби. Село ділилося на дві частини: "Затернівка" (правий берег річки Тернівки) і "Донщина" (територія вище Бенчиковаго млина). Це бувший колгосп ім. Молотова.

Я думаю, що там, за ліском, раніш за мого прадіда побудувався **Гусак**. Його ділянка була більшою чим мого прадіда і рівніша, відгороджена кам'яним муром. Він лишив неудоб і від лісу відгородився муром. Мур і зараз є. Я за цих Гусаків знаю, що той дід з бабцюю служили у **Гараська** (і тепер там є ставок і гребля). Заробили грошей, побудувалися... У них був один син. Стали жити заможнo. Дід і бабця були довгожителлями. І я їх пам'ятаю. Бабця ходила до нас. Говорили, що їм за 100 років. Це у 20-х роках. У їхнього сина від першої жінки було 5 дітей і від другої – 7. Гусак Лук'ян помер в 1933 р. З його синів нікого немає в живих. Дочка Маша живе в Новоархангельську. Вона 1918 року. Прізвища по чоловіку не знаю. Стара хата була як і мого прадіда, а вище побудована уже добротніша і інші будівлі. Я знаю, що син стареньких Лук'ян і жінка його Ялосовега. Імена всіх дітей не знаю, а старожилів не знаю. Як діти, називала дідусь і бабуся і все. Вернулося б, то все розпиталаб бабцю. Вона все розповідала на старовинних приказках. Жаль, що ми не вчили краю, де живемо, а хрестові походи, рабовласництво і т.д.

Відносно мого прадіда, чи служив він у царській армії? Ні, не служив у царській армії. Був просто хлібороб. Мій батько **Мазура Андрій Афеногенович** воював на фронті Росії з Німеччиною 1914 року. Був ранений, демобілізований і в 1917 р. одружився. Помер не від голоду. Помер мій дід по мамі в 1933 р., **Бовт Пимон Якимович**. Жив з сином. І Гусак Лук'ян теж в 1933 р. помер від голоду.

З тих солдат-окруженців, що розстріляли німці – нічого не знаю. Це від нас далеченько і в той час хоронили багато.

В Німеччину були угнані: **Панасенко Ірина Прокопівна, Гусак Тетяна Яківна** – вернулися живі, а **Мисник Василь Дмитрович і Штефан Григорій Максимович** – не вернулися, там загинули. Угнаних було багато. Всіх не пам'ятаю. Хто зумів звернутися до лікаря **Миколи Лукича**, то лишились дома. Я знаю за **Макаренка Петра Михайловича** та і мені з сестричкою допоміг М.Л. Він лікар з окруженців. Мав зв'язок з підпіллям. Моя квартира була явочною, то знаю, що він зустрівся з Пархоменком Семеном Петровичем, з партизанського загону, Коваленком Степаном Івановичем і ін.. З Миколою Лукичем під кінець була неприємність. Коли партизанський загін вийшов у рейд, в одному з боїв був ранений Коваленко С.І. Він з одною жінкою прийшов у село (ранений був у ліву руку – під пахву). Його поселили до Марфи (за селом хата). Послали мене до М.Л., щоб оглянув раненого. Він не пішов. Ще раз я пішла до М.Л. – не пішов. Тоді Коваленка помістили до нас, бо Марфа боялась тримати. Моя мама не могла відмовити раненому. До нас ходила фельдшер **Кожухар Ольга Павлівна** і робила перев'язки. І до мене М.Л. не приходив. Правда більш його і не просили.

Коли 14.03.1944 р. село звільнили від окупації, до Миколи Лукича пішов **Пархоменко С.П. і Коверга Григорій** і сказали: "Так може ти хоч зараз підеш до раненого?", то він нікому нічого не сказав – утік. Він жив громадянським браком з дочкою господарів Шурую. Вона теж не знала куди він пішов. Вона пішла у Тишківку до спільних знайомих, але нічого їй не сказали, не бачили. І так ми за нього більш нічого не чули. Його прізвища я не знала.

У нас у 20-х на початку 30-х років було 2 школи. В центрі села початкова і на Затернівці – семирічна школа. Потім, десь в 1937-38 рр. на території бувшого колгоспу ім. Молотова відкрили початкову школу. По центральній дорозі, що іде до млина, у бувшій Зарвівській хаті. Було там дві кімнати і учительська. Працювали у дві зміни. В центрі села семирічна школа з 1940 р. А школа, що край села на Затернівці, з 1938 р. стала середньою школою. Я її кінчала в 1936 р., коли вона була ще семирічною. Мене навчали такі вчителі: **Гречко Федір Корнійович, Говоруха Григорій Іпатійович, Цис Іван Опанасович, Цис Петро Степанович**, а історію в 6 і 7 кл. викладав директор школи (от запам'ятувала прізвище і не можу згадати). В молодших класах навчала **Гречко Катерина Іванівна**.

У 1937 р. Гречко Федір Корнійович і Цис Петро Степанович були репресовані. В 1947 р. Петро Степанович був звільнений і працював учителем, а Федір Корнійович не вернувся.

Голів і секретарів сільської ради всіх не пам'ятаю. Напишу, кого пам'ятаю. В другій половині 20-х років головою с.р. робив Кокіт (з Новоархангельська). Знаю, гуляли ми, діти, в лісі і хтось з дітей крикнув: "Кокіт приїхав!". Всі повтікали, нікого не побачивши. Отак знаю. Пізніше був Непомнящий.

Це був пунктуальний, урівноважений чоловік. Це десь 1935-36 рр. Потім був Тернівський **Мазура Маркіян Іванович**, після нього **Коверга Петро Костянтинович** і ВВв. Після визволення в 1944 р. спочатку був **Мазура М.І.** (з місяць), перевели в район. За ним **Пуля Іван Кіндратович** – перевели головою колгоспу, після Пулі – я. В листопаді переїхала в Тишківку. Став головою відставний офіцер. А потім були головами с.р. **Шарамко Іван Євгенійович**, **Степанов Андрій Іванович** і інші. Секретарями були: **Васильченко** (він жив приблизно проти **Коверги Василя**, вниз до річки). Він робив до війни і після війни. Після визволення робила **Гусак Саня**, **Мазура Григорій Іванович**.

Ткаченко Мефодій робив головою колгоспу зразу після визволення в 1944 р. По батькові його не пам'ятаю.

Церкви наші обидві пам'ятаю. Малою з бабусяю ходила. По архітектурі вони подібні, великі по розміру. Вверх піднімалися двома куполами, круглі, у них були дзвони. Двері були вхідні великі металеві і збоку теж металеві. В середині, як зайти зліва, ступеньки на таке підвищення (назву не знаю), де був хор. Багато ікон. В церкві було красиво. Уміла б, то намалювала б. Такого дару в мене не було.

Що пригадала – написала. Вибачайте за писання.

Василь Ярославович, я хочу коротко написати Вам за **Козицького Карпа Івановича**. Це дід Валентини Андріївни. Вона, можливо, не все знає, або поскромнічає говорити. Карпо Іванович на його час був прогресивною людиною. Він випишував газету. Вирощував не лише зернові, а й технічні культури (цукрові буряки). Мій батько був дуже незадоволений, що багато роблять діти, сапаючи буряки. Вони ставили курінь на ниві і там ночували, щоб не згаювати час. Карпо Іванович любив науку і поважав тих, хто в селі сіяв розумне, добре, вічне. Так, в роки громадянської війни вчителі були обіжені, голодували. Не маючи лишків, Карпо Іванович допомагав Гречко Ф.К., бо у нього і дружина вчителька, а землі своєї не було.

Карпо Іванович вів, можна сказати, щоденник. Все для нього цікаве записував роками. Коли почала ходити в школу Валя, то К.І. був задоволений, що йому буде кому передати свій труд. Я думаю, що цей дідів труд у Валентини Андріївни.

Але життя прожити – не поле перейти. В 1924 році померла і друга дружина К.І., залишила 7 дітей. Одружився на молодій. Час був нелегкий і діти "розлізлися межі людьми, як пташенята" як писав Т.Г.Шевченко.

Я з ними, двоюрідними братами і сестрами, весь час родичалася, по можливості зустрічалася. Я дуже любила їхню маму, свою тьотю Ганю. Я жила за ліском і геть мала ще, сама ходила до тьоті, а вона жила майже проти мельниці Осетинського.

Ту щиру любов до тьоті я пронесла через усе своє життя. Така ж у мене була любов і до дітей тьоті них, двоюрідних братів і сестер. Тому я дуже прошу Вас з'єднати мене з Вальою. З повагою до Вас Т.П'ятова. Вам бажаю здоров'я і успіхів у такій нелегкій потрібній роботі.

Т.А.П'ятова

Р.С. Семенця Петра Степановича я знаю з 1986 р. Я була в селі. Він був головою колгоспу. Відзначали св'ято Перемоги. Я вдячна, що запросили мене на це св'ято. Тоді я і познайомилася з ним. Описувати, як проходило відзначення цієї дати не буду. Ви знаєте, я скажу: дуже урочисто, ідейно, гуманно до павших і живих.

Я, приїхавши додому, моїм колегам по роботі і всім розповідала, хвасталася, як мої земляки відмічають це св'ято. Написала в газету "Колос". Думаю, що й зараз П.С. робитиме добро для села. Він там побудувався.

Шановний Василь Ярославович! Хочу написати ще те, що я знаю з історії нашого села.

Думаю, що наші предки були волелюбними людьми. Десь в 1914-1915 рр. коли впроваджувалась столипінська реформа, то в Тернівку приїхали землеміри. Окремі багаті люди хотіли, щоб їм при місці дали землю і ясно де ближче і кращу. Прогресивно настроєні земляки роз'яснили це солдаткам і вони виступили проти наміру землемірів, не дали відділяти землю (в селі називали отруб). Солдаток арештували, але відразу ж і відпустили.

Революційний дух в селі витав. Коли в 1917 р. відбулася в Петрограді революція, прийшов з армії моряк **Мазура**. Він розповів хлопцям, що це за революція. В той час кругом громили поміщиків. У нас свого не було, а в с. Маслянкова був пан Загурський. От наші і пішли допомагати маслячатам громити Загурського. Хтось пана вбив і дець в левадах корчом прикрили. А коли центральна рада запросила німців, то син Загурського визвав каральний загін німців. Вони входили в село стріляниною. Це уже був 1918 рік. Люди поголовно тікали з села. А вони як немає нікого – ”большевик” – і палили. Мого двоюрідного діда спалили, а жінка і діти були під хатою в погребі. Мати і двоє дітей загинули, а дівчинка 5 р. дуже попечена була, але вижила. Дуже багатьох нагайками забивали.

Каральний загін виїхав, а в селі почалися розправи над тими, хто підтримував вільнодумство (революцію). Організувалася група (ясно з багатих) і почали виловлювати інакомислячих. Моряка, який прийшов з Балтики, зразу розстріляли. Ішли в двір, а він вийшов з хати – без допиту розстріляли. **Мазуру Миколу Афеноновича** привели з с. Покотилове і біля сільської ради розстріляли. Більш не пам’ятаю за кого говорили, а лишилися в живих ті, хто втік.

Кінчилася громадянська війна, селяни одержали землю і господарювали. Як організовувалися в колгоспи я уже пам’ятаю. Добре знаю, що поступати в колгосп більшість людей не хотіли. Віддавати конячку, реманент не хотілось. І мої батьки не з охотою вступили. Вважали, що колгоспне – це не його. Так більшість і берегла тварин. Ідем з школи, а там лежать декілька коней, не можуть встати. Їх пригнали поїть. Пам’ятаю, як спочатку і сапали, бо і я бігала туди сапачь хоча мені було 9 років. Людей багато. Стануть в ряд один за одним і більш гуляють у щось, чим сапають. А **Шубина Тодоска** ще й пляше на грядці. То ото я і думаю, що такий і врожай був. У 1932 році смертності не було. А 1933 рік був дуже тяжкий. Я ходила на роботу з коровою. Коней стало мало, а тракторів геть мало ще було. Коровками орали і волочили. Наша корова була ”розумна”, в плузі не йшла. Ламає ярмо і все! От я нею волочила – дві коровки в борозну і пішла. В колгоспі варили їсти (супи) і давали 400 грам хліба. Скажу чесно, людей з пухлими ногами бачила, а мертвих не бачила. Ну смертність була. В колгоспі працював дитячий садік. Там варили їсти і хліба діткам давали. Я вважаю, що це був не голодомор, а була, як тоді казали, голодовка (голод).

Пережили ми все. Перед війною уже все було добре. В колгоспах все наладилося. Пережили і окупацію. Прийду бувало в село і душа радується: будують нові будинки, криють уже не соломкою, а оцинкованим залізом і шифером. Уже перед війною у нас були 3 школи (середня, семирічна і початкова). Поїдеш – є чому порадуватись. А зараз переживаю, невже не стане і мого села?

*Места, где прошли наши детские годы,
У речки, в степи за селом
Хранятся в душе несмотря на невзгоды
С особым сердечным теплом.*

*Места, где упрямая жизнь начиналась
Всегда остаются близки.
Всегда вызывают какую-то жалость
И сладкое чувство тоски.*

Бажаю Вам і працівникам сільської ради здоров’я і натхнення у роботі і успіхів у житті!

Т.Пятова

Шановний Василь Ярославович, напишу Вам і про свій рід допоки я знаю.

Мій прадід **Мазура Григорій** поселився за ліском, що вклинюється в село. Я ще пам’ятаю ту хатину. Сіни, прямо комірчина і вправо кімната з піччю.

З роками, мій дід **Афеноген**, залишившись на батьківщині, побудував просторий будинок (сіни, комірчина, а по обидві сторони кімнати). У мого діда було 7 дітей – 3 дочки і 4 сини. 2 дочки померли молодими, а **Устя** прожила 99 років. Працювала в колгоспі, виховала 2 дочки і сина. Це **Шарамко Устя Афеногенівна**. Дочки: **Іваненко Марія Євгенівна** і **Крижанівська Надія Євгенівна**. Самий старший син **Андрій Афенонович** (мій батько) помер у 1932 р. **Микола Афенонович** розстріляний у 1918 р. за підтримку більшовиків. **Тимофій Афенонович** погіб на фронті у ВВв в боях за Харків. Сестра мого батька **Козицька**, як я писала, пішла з життя молодою. Осиротіло 6 дітей (3 дівчат

і 3 хлопців) і 7-й нерідний **Адам**. Моряк **Андрій** погіб за Севастопіль. **Іван** льотчик-випробувач – за оборону Москви, **Олексій** був артилерист, теж пав смертю хоробрих. Адам був тяжко ранений і пішов з життя, приїхавши до батька. Самий менший татів брат **Петро Афенонович** в час окупації був у Тернівці, чим міг допомагав партизанському підпіллю. В 1944 р. пішов на фронт, дійшов до Берліна, нагороджений орденом "Червона Зірка". У нього одна дочка, зараз на пенсії. У Андрія Афеноновича залишилось дві дочки. Так ми і жили з мамою. Жила з нами і татова тьотя **Серафима Григорівна**, інвалід. Доживала віка біля мене, як і мама. Але мама пішла з життя в 68 р., а бабуся в 94 р.

Ми (я і моя сестричка) обидві педагоги. Сестричка **Ганна Андріївна** працювала в Кривому Розі. Я, у зв'язку з сімейними обставинами, переїзжала. Але з 1948 р. в Новгородківському районі. Освіта у сестри середня педагогічна, у мене – вища педагогічна. Я в 1939 р. закінчила Первомайський педтехнікум. Почала працювати в Тишківському районі. Рік працювала вчителем, а потім завідувачкою початковою школою в с. Тернівці. Тут я і була в окупації, а після визволення працювала в сільській раді (секретарем, а потім головою.р.). Одружившись з Пятовим М.О. виїхала з села і перейшла на свою любиму педагогічну роботу.

Працювала я від душі. На першому місці в мене була робота. Дуже любила дітей. За те я вдячна, що мою роботу оцінили і батьки, і діти, і влада.

Я нагороджена медаллю "За бойові заслуги", "За победу над Германией в ВВв", "За доблестный труд в ознаменование 100-летия В.И.Ленина", і іншими (ювілейними) нагородами (15), Нагороджена трьома орденами: "Отечественной войны II ст.", "За мужність III ст.", "Княгині Ольги III ст." (9.06.2011), знаком "Партизан ВВв".

Я вдячна, що мене поважають тут люди. У свята, в день народження, мене вітають і районні організації і бувші учні, школа. Я щиро вдячна всім, а своїм землякам говорю, що я свою Батьківщину не осоромила.

Василь Ярославович, я ще і ще раз прошу вибачення за моє писання. І виклад думки не послідовний. Що хотілось написати – можу пропустити. Якщо Вам буде десь щось не зрозуміле, то питайте. Я з охотою відповім. Можете подзвонити. В мене телефон 20546, код на Новгородку 241. Щире вітання передавайте працівникам сільської ради, вашим ветеранам. Думаю, що хотя частина з ним мене пам'ятає.

З повагою Т.Пятова (Мазура).

Добрий день, шановний Василь Ярославович!

З щирим вітанням до Вас Пятова Т.А. Василь Ярославович, я написала Вам свої спогади за наше підпілля і дещо за село. Але пройшли десятиліття. Не все зразу я пригадала. Тому вирішила ще написати те, що припомнила.

1. За підпільний рух. Коли забирали в Німеччину молодь народження 1926 р. то **Коверга Іван** (жив на території к-пу ім. Молотова) не пішов, вирішив іти в партизани. Пацан кінчив 7 класів в 1941 р. Зв'язку з підпіллям не мав. Придбав зброю і поки ховався дома. Наш старший поліцей **Шостака Никифор** знайшов його в сараї, знайшов зброю і забрав Ваню. Відправив його і ще один пацан був з Ванею, не знаю за другого нічого. Ваню розстріляли. Після закінчення ВВв Шостаку судив наш суд. Відсидів він скількись років і вернувся в село, а односельці не прийняли його. Зібрали сход сільчан. Коли прокурор району сказав, що держава його простила, простить і ви. То мати Ваніна сказала: "Держава простила, а я не прощаю, він убив мого сина, йому тут не місце!". Всі односельці матір підтримали і одноголосно проголосували за виселення Шостаки Никифора з села. Мати Вані – **Коверга Саня Лук'янівна**. Її уже немає в живих.

Якщо немає в списках **Ткаченко Мефодія**, то я знаю, він робив головою к-пу ім. Жданова (центр).

2. За людей земляків. Я читала за село в енциклопедії, що наше село засноване 1753 р. Із знатних односельчан **Коверга А.С.**, працював директором Нікітського ботанічного парку. Я знаю, що він удостоєний Сталінської премії. З молодших односельців знаю **Кейбало Олександр Петрівну**. Вона в 1940 р., будучи мед фельдшером, поступила в Харківський медичний інститут. 1941 р. мобілізована на фронт, де була до закінчення війни. Потім закінчила інститут, аспірантуру,

захистилась. Стала кандидат медичних наук – педіатр. Працювала в Харкові. Якщо приїздила погостити до батька, то оголошувала і робила прийом діток, хто цього потребував. Ветеран ВВв, кандидат медичних наук, класний спеціаліст, не забувала звідки її корінь.

Ще молодший талановитий хлопець вийшов з нашого села **Шостака Іван Сафронівч**. Закінчив Одеський інститут фізмат. Працював науковим працівником Одеської обсерваторії. Доктор фізико-математичних наук. Він відкрив якусь планету. Назвали її його іменем (Шостаки Івана). Уже пішов з життя. Про нього більше може сказати Анастасьєв Іван Федорович. Вони були друзями.

В підпіллі ми документації не вели. Тоді це було дуже небезпечно, та за це тоді не думали. Думали за те, як виконати непомітно те, чи інше завдання, щоб перемогти фашистів. З підпіллям зв'язані були багато окруженців, ну я і тоді їх прізвищ не знала. Імена і все. Та й ті можливо вони змінили. Ну ці, що були в підпіллі то видно, що бувші офіцери (по віку). У нашому підпіллі від партизанського загону був Семен Петрович. Були слухи, що він генерал-майор. Ніхто його не запитував. Бланки партизанських білетів я в себе переховувала. Потім віддала Коверзі Григорію. Дали мені і іншим товарищам після визволення. Підписаний був білет прізвищем Пархоменко. Тоді було цікаво знати б який він родич, чи хто, легендарному Пархоменку. Ну уже було не до того, щоб узнавати. Треба було трудитись, учитись і багато інших справ вирішувати.

Якщо знайдеться у Вас час, то напишіть мені, що у Вас уже зроблено по написанні книжки. Буду вдячна.

Щире вітання працівникам сільської ради. З наступаючим святом "Днем партизанської слави"!

Т.Пятова

Василь Ярославович, хочу Вам написати за сім'ю **Коверги Григорія Петровича** (можливо я по батькові помилюсь – уточните). Сам Гриша десь 1920 р. До війни він закінчив військове училище. Так що він, як окруженець, прийшов додому в 1941 р.

В партизанському підпіллі він був другою особою після Козицького Адама Карповича, його помічником. Але Козицький А.К. був у нас під особливим наглядом поліції (як перший комсомолец, комуніст). На квартиру Козицького ніхто не ходив. От і я завдання брала у Гриші, приносила листівки, то віддавала Гриша, а він далі розподіляв, рішаючи з Адамом Карповичем.

У сім'ї у них були: батько, мама і 3 сини, **Григорій, Іван і Василь**. Це була партизанська сім'я. До них приходили багато підпільників. От мені іти було з опаскою, то Гриша говорив: "Хто запитає, то говори, що галосі клеїти приносила". Там робота кипіла. Одного разу визвали мене з окопів (німці копали на Синюсі). Прихожу: в чім справа? "Поїдемо в Левківку". (Туди тільки я ходила). Вони опорядили санки з двойним дном (я не бачила, що туди ложили). Знала тільки, що не конфетки. Поїхали ми вдвох: я і Гриша. На виїзді з Тернівки і у Володимирівці патрулі. Гриша встає, підходить до них, а я проїзжаю. Так приїхали в Левківку. Вночі Гриша і Ткаченко (староста) зробили, що треба (відправили вантаж у партизанський загін) і ми поїхали додому.

Сім'ю цю спіткало велике горе. Середній син Іван і менший Василь душевно захворіли. Івана забрала дружина, а Вася, якщо живий, потурбуйтеся, будьте ласкаві, якщо зможете, за нього. Таку людину дуже жаль. Їх було 3 сини і батько. Всі грали на струнних інструментах. Ми як ходили до них на репетиції, вони як зспівають "Ревела буря". Ми з задоволенням їх слухали. Батьки обоє померли. Гриша в сорокових роках робив у Львові. Ну а це пізніше стало з Васильом.

Вибачте, будьте ласкаві, за таке моє писання. Я з задоволенням приїхала б на рідну малу Батьківщину, але уже пізно за це думати – здоров'я не дозволяє.

Василь Ярославович! Хочу ще написати Вам про школу. В 1 і 2 клас я ходила десь в 25-26 рр. Тоді був перерив. Мама оставила мене вчити шити і прясти. Тоді жовтенят не було, піонери. У 2 класі я поступила в піонери. Перші комсомольці були **Козицький Адам Карпович** і його друг **Штефан** (ім'я запам'ятувала). Вони нам вручали піонерські галстуки. Яка це була радість! На жовтневі свята ми організовано йшли в центр села. Там проходив мітинг, а потім комсомольці ставали так, як робили прохід. Через цей прохід ішли діти і вони кожному сипали в жменьку конфетки. Я тепер пригадую і думаю, що і галстуки вони шили самі. Були ж у них і дівчата. Що тоді було? А комсомол з дітьми

працював. У важкі 30-ті роки дітям обіди варили в школі. Коли я знову в школу почала ходити обіди варили.

Знаю в школі була пара коней. І земля якась була. Техробітниці працювали в степу. Учні збирали колоски і приймав наше зерно учень-комірник. Біля школи був сад. Сушку теж заготовляли.

У 35-36 рр. організовували вечори кращих учнів з батьками. Алкоголю і в помині не було – компот із сухофруктів.

А відносно агітації: тоді учителі виділяли групу учнів і ми брали щітку, відро з білою глиною і писали на стінах сараїв, які до дороги своєю стіною. Не було білбордів на тисячі доларів. Часто готували вечори, проводили у сільському клубі. Інколи і в комсомол приймали в клубі, перед усіма глядачами. Отак ми виховувались в грухому забитому селі, але все рівно вийшло багато вчених, трудолюбивих громадян нашої Вітчизни. А якби ще не війна? Я завжди було підходжу до Стели, перечитую всіх хто загинув. Яка це втрата! Хай їм земля буде пухом, дорогі земляки!

Щиро вдячна Вам Т.Пятова.

Гордість нашого села

Старість не може бути щастям. Старість може бути спокоєм, або бідною. Спокоєм вона стає тоді, коли її поважають. Бідною її роблять забуття і самотність. Не роби старість своїх дідуся і бабусі, батька й матері бідною. Пам'ятай, що й ти будеш старим. Придивися уважно до дідуся і бабусі – таким станеш і ти через декілька десятиліть. Дорожи здоров'ям дідуся і бабусі, вони на схилі життя... Свято бережи їх речі-реліквії, передавай їх своїм дітям і внукам. Пам'ять поколінь – це жива історія народу.

В.О.Сухомлинський, Вибрані твори, т.2, стор.216

(Цей розділ готувався переважно в 2015 році, тому текст був залишений без змін).

20 лютого 2015 року Григорій Іванович і Ольга Марківна Мазури відзначають 66 річницю спільного життя.

У свої поважні літа вони залишаються цікавими співрозмовниками, дуже приємними і доброзичливими людьми.

Григорій Іванович міг би стати цікавою знахідкою для телевізійників, авторів історичних романів. Він має унікальну пам'ять, хоч іноді вона і підводить. Все ж таки 95 років позначається. Його, від природи гострий, розум, і зараз дає реальну оцінку подіям, що відбуваються в нашому житті, а

вроджене почуття гумору допомагає протистояти хворобам, і до цього часу поратися по господарству.

Григорій Іванович взяв участь у своєму першому бою у 1942 році під Сталінградом. До цього часу навчався в Томському артилерійському училищі. Дорогами війни старший лейтенант, начальник розвідки артдивізіону Г.І.Мазура дійшов до Польщі. Тут був тяжко поранений в ноги. Лікувався в госпіталі. Додому повернувся інвалідом ІІ групи. Його груди прикрашають численні медалі, якими відважний воїн був нагороджений за час перебування на передовій.

Григорія Івановича запросили працювати в школу вчителем фізкультури і військової підготовки. А коли в Тернівці відремонтували клуб, очолив цей заклад. Згодом активного і принципового працівника призначили головою сільпо. Десять років він обіймав цю посаду. Сімнадцять років, аж до виходу на пенсію, працював секретарем Тернівської сільської ради. Відзначався неабиякою завзятістю, відповідальністю та пунктуальністю.

На весільний рушник молоді стали 20 лютого 1949 року. Ольга Марківна була з бідної сім'ї. Її батьки не погоджувалися на цей шлюб, адже обранець їх дочки був на вісім років старший за неї. Та Григорій полонив дівчину своєю увагою і добротою. Все життя він з повагою ставився не тільки до

своєї дружини, а й до її рідні. Новостворена сімейна пара оселилася в батьківській хаті чоловіка. Там і народилися син Віктор і донька Валентина.

Ольга Марківна все життя працювала в місцевому колгоспі на різних роботах. Завжди цілеспрямована, активна і відкрита душею мала повагу односельців і керівників. Останні десять років перед виходом на пенсію працювала на птахокомплексі. За багаторічну і добросовісну роботу була нагороджена двома медалями. Коли траплялася вільна хвилина, мати і чудова господиня займалася вишиванням. Зараз уже й не полічити, скільки тих речей вишито для дітей, а потім для внуків. Григорій Іванович полюбляв лагодити техніку та грати на гітарі, балалайці, гармошці.

Коли діти були в старших класах, поряд зі старою хатою Мазури звели свою власну. Звідси і пішли син і донька кожен своєю стежиною. Віктор мешкає із сім'єю в Перегонівці, Валентина присвятила себе сільському господарстві.

Вже 66 років в цій дружній родині панують любов і повага: відданими один одному були і залишаються старші Мазурі, з теплотою і шаную ставляться до них діти, четверо внуків і четверо правнуків. Дай Бог кожному подібне сімейне щастя!

В серпні 2015 року виповнюється 66 років як поєднали свої долі **Іван Остапович та Ніна Климівна Горбенки**.

Іван народився в багатодітній селянській сім'ї. У Остапа Григоровича та Одарки він був єдиним і старшим сином, ще були 4 доньки. Все його життя, окрім 4-річного полону пройшло в Тернівці. Немає в живих сестер, а Іван Остапович 17 листопада 2014 р. відзначив свою 93 річницю.

В далекому 1939 р., як один з кращих учнів, після одномісячних курсів вчителів молодших класів, вчителював у Федорівській семирічній

школі. Згодом його перевели на роботу до рідної Тернівки. 29 квітня 1941 року він поповнив лави Радянської Армії. З перших днів війни пізнав усе пекло виходу з оточення, а потім і полону. Чотири роки знущань, голоду і холоду допомогла витримати думка про втечу з полону, рідне село та жага прийняти участь у вигнанні загарбників з рідної землі. Після втечі з полону служив у комендатурі однієї з частин. Демобілізувався у 1946 році і повернувся додому. 42 роки Іван Остапович вчителював. Викладав німецьку мову в Розсохуватці і Тернівці. Свого часу закінчив факультет іноземних мов Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова. Працював завучем школи і з цієї посади пішов на пенсію. За довготривалу й пладну працю на освітянській ниві та виховання має цілий стос грамот і подяк.

І дружину знайшов собі серед шкільної спільноти. В 1949 році одружився на двоюрідній сестрі свого колеги. Ніна Климівна весь час з кінця 50-х років і по 1985 рік працювала вчителькою молодших класів, устигала і вдома, і на роботі, й до цього часу залишається його надійною супутницею життя. Горбенки завжди радо приймають гостей та молоде покоління, подаючи приклад щасливого сімейного життя.

Іван Остапович та Ніна Климівна виростили двох синів, дали їм освіту, благословили на вдалий самостійний шлях. Їх діти – шановані в районі люди, знавці своєї справи. Старший син – Володимир Іванович закінчив школу з золотою медаллю, працює слюсарем контрольно-вимірювальних приладів і автоматики ПАТ "Новоархангельський сирзавод".

Менший – Валентин Іванович, закінчив школу із срібною медаллю, обіймає посаду начальника абонентської ділянки Новоархангельської РЕМ. Обоє здобули вищу освіту в Київській сільгоспакадемії. Три внука також добилися великих успіхів у житті. Тішать сім'ю Горбенків і правнучка Влада і правнук Костик. За першої ліпшої нагоди діти, внуки і правнуки приїждять до простої сільської хати, де їх зустрічають, як найдорожчих і найповажніших гостей.

14 листопада 2015 року відзначає 60-річчя спільного життя **сім'я Штанько – Степан Іванович та Марія Іванівна**.

Степан народився 24 липня 1931 року в сім'ї колгоспників **Штанька Івана Дементійовича і Мотрини Фотіївної**. Батьки працювали різноробочими. В школу пішов у 1938 році, але після 4 класу прийшлося іти на поле працювати. Після війни учився на залізобетонщика. Працювати повернувся в колгосп ім. Литвинова.

Пізніше працював помічником комбайнера. У 1949 році закінчив училище сільського господарства у Бобринці. Працював у МТС тоді районного центру Тишківка. В 1951 році мобілізований в армію, де прослужив до 1954 р. Після армії працював у Харкові водієм підприємства "Шовкотрест". В 1956 році повернувся на будівництво ГЕСу водієм. Після закінчення будівництва ГЕСу працював у колгоспі водієм. В 1985 році призначений завгаром. Як і належало завгару, дбав, щоб автомобілі, яких було близько сімдесяти, працювали без простоїв, за що й мав подяки від начальників та повагу від водіїв. Працював до виходу на пенсію у 1991 р. Але техніка позвала знову, тож працював механіком і водієм "Швидкої допомоги" ще 10 років. Тернівчани пам'ятають, що він ніколи не проїздив мимо людини, якщо мав можливість її підвезти, завжди відгукувався на прохання односельців, будь-якої години дня і ночі міг доставити хворого чи породіллю до лікарні.

Марія народилася 2 березня 1932 року в сім'ї колгоспників **Вовк Івана Сергійовича і Софії Агеївної (Гусак)**. Батьки працювали різноробочими в колгоспі. Батько загинув на війні, мати виховувала доньку одна. В школу пішла в 1939 році. Під час окупації Марія, як і її мама, була підпільницею, не раз ризикувала життям, працюючи зв'язковою. Після війни, уже в 1962 році, зачислена в список членів підпільно-диверсійної партизанської групи Козицького А.К. Закінчила 7 класів уже після війни. Так склалося, що не пішла вчитись далі у 8-й клас, а прийшлося сапати буряки, була техпрацівницею у клубі.

Одружилися в 1955 році в Тернівці. Все життя Штаньків супроводжували такі якості, як людяність і порядність, співчуття та бажання підтримати інших. Можливо ці якості, а також добра пам'ять людей дають і зараз сили поратися по господарству, держати все в чистоті і порядку.

Степан Іванович і Марія Іванівна гордяться своїм сином Іваном, який народився у 1960 році, до недавнього часу він працював у Запоріжжі, а також своїми внуком Олегом та внучкою Олею. По можливості вони приїзять до батьківської хати і тоді у дворі звучать сміх рідних та гостей.

У грудні 2015 року відзначають 58 річницю спільного життя **Панасенко Іван Васильович та Ольга Василівна**.

Ваня народився 25 жовтня 1928 року в сім'ї селян **Панасенко Василя Зінов'євича і Лідії Пилипівної (Юнков)**. Батько працював у сільпо заготовачем, мати в колгоспі різноробочою. В сім'ї було троє дітей – сестри Івана Васильовича давно померли. Іван закінчив так звану "бурсу" – 11 класів в Тернівській середній школі. Був тоді і 10 клас, але в 11-му поглиблено вивчали предмети. Після школи відразу пішов

працювати скиртувальником, обліковцем на тракторній бригаді, касиром, на молочно-товарній фермі відвозив будони з молоком у молочарню на підводі.

Ольга Василівна народилася 25 лютого 1939 року у селянській сім'ї **Власенка Василя Івановича та Олександри Яківної (Мелашук)**. Батьки тяжко працювали, щоб підняти на ноги трьох доньок. Василь Іванович працював різноробочим, а Олександра Яківна – свинаркою. Після виснажливої роботи на ритті окопів відкрилась язва і батько помер в 1943 р. Мати виховувала дітей одна. Оля закінчила середню школу і відразу пішла працювати дояркою, де пропрацювала 20 років. Перед виходом на пенсію працювала касиром колгоспу ім. Литвинова.

Познайомились Іван Васильович і Ольга Василівна влітку в парку на вечорницях в 1957 році. Тоді молодь любила гуляти ватагами в парку круговими алеями. Співали пісні, лузали соняшникове насіння, підсміювались та видивлялись собі пару серед груп хлопців, або дівчат. Кохання розгорілось з першого погляду, тож недовго і думали – розписались в грудні того ж року, а весілля зіграли у січні.

Чого тільки не було в житті молодої пари – і радість, і розпач, але витримали всі випробування та народили двох красивих хлопців **Василя (1958)** та **Миколу (1962)**. На старість прийшлося пережити важке, непоправне горе – пішли на той світ один за одним сини, не стало підтримки. Підкосили ці смерті старих, підключились хвороби, ноги не держать, але тримаються, бо скільки і що дає життя – то Божа справа. Підтримують, як можуть, сусіди, і сільська рада не забуває цих нескорених життєвими обставинами людей.

Дай Боже їм здоров'я.

Подружжя Мазурів.

Через усі літа.

50-річчя подружнього життя... Мало хто може похвалитися тим, що дійшов до цієї позначки...

Василю Олександровичу і Ніні Володимирівні Мазурам з Тернівки пощастило. Півстоліття несуть вони чашу сімейного життя.

А почалося все у далекому 1967 році. Струнка, вродлива дівчина за направленням приїхала у Тернівку. Тут на неї чекала улюблена робота, тут вона зустріла свою долю. **Василь Олександрович** на той час працював інженером з техніки безпеки у колишньому колгоспі імені Литвинова. Молоді люди з першого погляду припали одне одному до душі. Невдовзі побралися.

Ніна Володимирівна народилася в сім'ї простих селян – **Володимира Степановича і Олександри Вікторівни Бафталовських**. Була другою дитиною у сім'ї (після старшого

брата Василя). Обоє батьків працювали у колгоспі у рільництві, усіляко сприяли тому, щоб діти здобули освіту, мали достойну роботу. Василь закінчив сільськогосподарський університет, здобувши освіту зоотехніка. З сім'єю живе і працює у Компаніївці. Ніна закінчила Олександрійське культосвітнє училище. Дипломованим бібліотекарем повернулася додому. Ще навчаючись у школі, дівчина мріяла про професію бібліотекаря, адже її завжди вабило царство книг. Вона дуже любила читати, могла годинами просиджувати за книгами. З них вона черпала не лише знання, а й знаходила відповіді на різні життєві запитання.

Майже 20 років **Н.В.Мазура** працювала бібліотекарем у Тернівській сільській бібліотеці. А в 1985 році тернівчани обрали її секретарем сільської ради, бо бачили в ній грамотного, знаючого фахівця, ділову людину. Начитаність, обізнаність, надзвичайна відповідальність, сумлінність і наполегливість – це ті риси, які вирізняли її з-поміж інших сільчан, додавали авторитету і поваги. На цій посаді Ніна Володимирівна працювала аж до виходу на заслужений відпочинок.

Василь Олександрович теж родом із простої селянської родини. У **Олександра Геннадійовича і Марфи Сафронівни Мазурів** було двоє синів – **Леонтій і Василь**. Так сталося, що Сафронівна сама

ставила синів на ноги. Дуже тяжко працювала у колгоспі. Трудолюбивими виховувала і своїх синів, зігрівала їх своєю безмірною любов'ю, прагнула весь час, аби її діти не були гіршими від інших. Вдома тримала велике господарство. Леонтій закінчив промислове училище у Москві (здобув професію токаря), згодом – Кіровоградський технікум механізації сільського господарства. Василь, після закінчення 10 класів, працював у колгоспному млині. Після служби в армії закінчив той же заклад у Кіровограді, що і його старший брат Леонтій, здобувши спеціальність інженера-механіка. Після навчання повернувся у рідне село дипломованим спеціалістом. До виходу еа заслужений відпочинок він завідував механізованою частиною птахоферми. Пізніше працював завідуючим млином.

Василь Олександрович безмежно вдячний своїй Ніночці за найдорожчий і найцінніший подарунок, який вона зробила, народивши чарівних донечок. У щирій любові, повазі, працелюбності і повній гармонії вони ростили своїх дівчат. Обом допомогли здобути вищу освіту – вони закінчили Кіровоградський педагогічний інститут. Людмила – філологічний факультет (українська мова та література), Світлана – початкові класи. Обидві починали свій трудовий шлях у Тернівській школі. Згодом **Людмила** зустріла свою другу половинку і разом з чоловіком виїхала до Норільська. **Світлана** після школи працювала в ПТУ №30 с. Торговиця, нині трудиться в колективі управління соціального захисту населення райдержадміністрації головним державним інспектором. Мають Мазури і двох славних онуків – **Олександр**у і **Володимир**а, яких завжди чекають у гості, радіють їхнім успіхам.

Подружжя користується заслуженою повагою у сільчан. Ними захоплюються, з них беруть приклад. Як вони ставляться один до одного, як турбуються один про одного, не сказавши поганого слова, можна лише по-доброму заздрити. За усі роки вони не розгубили головного – поваги і розуміння. Дідусь Василь і бабуся Ніна є гарним прикладом для внуків, зразком інтелігентності, шляхетності, мічних, теплих і чистих почуттів. Такі стосунки можна порівняти хіба що з золотом – металом, який не іржавіє. Тож і 50-річчя спільного життя прийнято називати "золотим весіллям".

Ось такі вони – **Мазури** з Тернівки – хороші господарі, прекрасні, щирі, доброзичливі, життєрадісні люди, які ніколи не пройдуть повз того, кому потрібна допомога, які люблять красу, плекаючи її у своєму обійсті (оселя Мазурів щороку тоне у різнобарв'ї квітів, про які дбає Ніна Володимирівна, та в пишності садка, яким опікується Василь Олександрович) і дарують цю красу оточуючим.

12 листопада майже вся дружна родина зібралася за святковим столом, аби привітати дорогих людей з золотим весіллям і подякувати за безсонні ночі, за доброту і ласку, за безмежну любов і мудрі поради. Привітала ювілярів з 50-річчям подружнього життя й Тернівський сільський голова **Валентина Карлівна Степанова**. Квіти, подарунки, теплі слова адресувала Мазурам за їхнє достойно пройдене життя, за приклад людяності і порядності, який вони подають сільчанам, за їхнє сумління, яким у свій час вони відзначалися.

Хай щедрою, довгою і щасливою буде їхня подальша життєва дорога.

І.Грицик, с. Тернівка.

Родовід Посинюшша. Велика родина (Газета "Колос" від 24.09.2003 р.).

Радісним і хвилюючим було святкування 250-річчя Тернівки. Особливе враження справила на тернівчан пісня "Журавлі" про рідне село, родину. Яку написали і виконали представники дружної родини Пасенків.

Редакція звернулася до талановитого педагога (нині на заслуженому відпочинку, а працювала вчителем, директором Вільшанської загальноосвітньої школи I-III ступенів), шанованої людини Ганни (Галини) Федорівни Дунаєвської – доньки голови цієї великої родини – Федора Григоровича Пасенка і попросила розповісти про свій рід.

- Дороге серцю село Тернівка, чарівна річка Синюха, терпкий запах полину й ромашки, чебрецю і м'яти. Це і є берег Дитинства кожного з нас, - каже Галина Федорівна.

Де б не проживала Людина, куди б не закинула її доля, але отой "солодкий дим" рідного краю завжди в серці кожного. Кому з вас не снилася земля Дитинства, стежки ранньої юності? Чия чутлива душа не прагнула повернутися на схилі літ у ту чарівну казку?

Сьогодні ми ще і ще раз подумки повертаємося в минуле і розуміємо, що знати свій берег, любити його, пронести цю любов через усе життя, вічно тягнутись до нього, жити ним – це найсвятіше.

Нашій родині Пасенків випала велика честь бути запрошеними на 250-річчя села. Ми пишаємося тим, що тернівчани вважають нашу родину часточкою великої сільської родини, людей працьовитих і талановитих, і щиро вдячні їм за теплоту і повагу, з якою нас зутрачали на святі. **Наша родина представляє 4 покоління.** I – батько, II – 6 дітей (з невістками та зятями 12), III – 15 внуків (з невістками та зятями 21), IV – 9 правнуків, всього 43 чол.

Влітку 1940 року поєднали свої долі Федір Григорович Пасенко та Марія Яківна Степанова, з діда-прадіда тернівчани, хлібороби. Прожили разом 58 років, виростили і виховали 7 дітей. Тільки тепер, коли ми самі ростимо дітей і внуків (а їх у сім'ях по 1-2), ми розуміємо, яка це складна і тяжка праця виростити семеро.

Батько – Федір Григорович Пасенко – голова родини, вже старий і немічний, інвалід Великої Вітчизняної війни, але забрати його з дому нікому з дітей не вдається, він любить і радіє, коли до нього хтось приїздить у гості, він ще хоче бути господарем у своїй оселі, зустрічати дітей на рідному порозі.

Мама, Марія Яківна, 6 років тому пішла з життя. Немає серед живих і найстаршої сестри Катерини. Світла пам'ять про них завжди живе в наших серцях.

Сестра Катерина, народила і виростила 4 доньки: Ольгу, Валентину, Любов і Людмилу, які подарували їй онуків – Янну, Настасію, Марію та Сергія.

Син Дмитро Федорович, єдиний залишився жити в рідному селі. Разом з дружиною Тетяною Петрівною виростили двох дітей – Миколу та Наталію, які теж зі своїми сім'ями проживають в Тернівці, порадували дідуса з бабусею онуками Юрієм, Юлією, Анечкою.

Я з чоловіком Іваном виростили двох доньок – Оксану та Олену, маємо зятів та онуків – Юлію і Владислава.

Син Микола Федорович з дружиною Галиною мають доньку Інну та сина Андрія.

Син Василь Федорович з дружиною Надією мають доньку Ірину.

Донька Поліна Федорівна з чоловіком Василем виростили двох синів – Олександра та Вадима.

Донька Валентина Федорівна з чоловіком Миколою виховують двох доньок – Ірину та Тетяну.

Отже, рідних живих на сьогоднішній день, 43. А скільки в нас двоюрідних і троюрідних! Навіть у селі, мабуть, кожний п'ятий житель – родич. Є серед нас механізатори та інженери, вчителі та фінансисти, бухгалтери та кондитери, перукарі, працівники торгівлі та культури, швеї, будівельники. Ми сіємо хліб, вчимо дітей, добуваємо нафту, плаваємо по морях та океанах, будуємо будинки і дороги. Наша родина нічим особливим не виділяється серед інших родин. Може тільки тим, що велика і дружна.

Було нас в сім'ї багато. Хоч і не ходили ми голі і босі, не були голодні, але й не купалися в розкоші. Зате зараз нам добре, бо живемо ми дружно, допомагаємо один одному, ділимо порівну і радість, і горе. Ростили нас прості люди – наші дорогі батьки, вчили нас мудрі вчителі, гортували чудодійна вода Синюхи та степові вітри. Наші батьки – прості селяни, колгоспники, але зуміли передати нам у спадок неоціненний скарб – велику батьківську любов, вміння поважати один одного, любити людей, рідне село, рідну землю. Цього вчимо і своїх дітей та онуків, бо впевнені, що знати свій родовід, зберегти про нього нетлінну пам'ять – означає любити своє село, свою землю. Це не просто красиві слова, це обов'язок не тільки перед минулим, а й майбутнім поколінням.

Багато хороших традицій є в нашій родині. Одна з них – родинні зустрічі. **Вже понад 20 років кожного останнього вихідного дня липня** ми всі залишаємо невідкладні справи і **з'їжджаємося до рідної домівки**, щоб усім разом зустрітись, поспілкуватись, поділитись радістю і горем, порадіти з того, що рід продовжує жити і поповнюється. Дуже любимо співати. Тому в цей день під тихий плескіт вод Синюхи, під чарівну мелодію акордеона та баяна лине задушевна українська пісня.

Хочеться, щоб наперекір усім сьогоднішнім негараздам, село Тернівка розквітало, повнилось гарними людьми, добрими справами, щедрими талантами. Щоб міцними і дружними були сім'ї та родини, щоб єднала нас усіх велика любов до рідного села, до рідної землі.

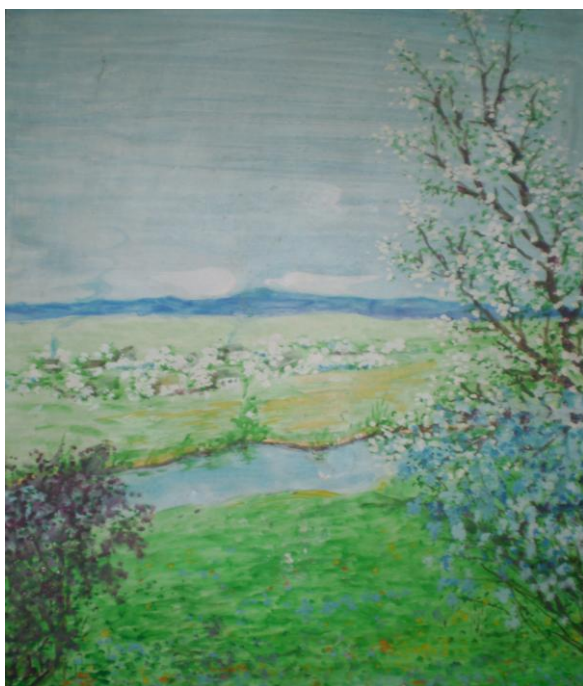
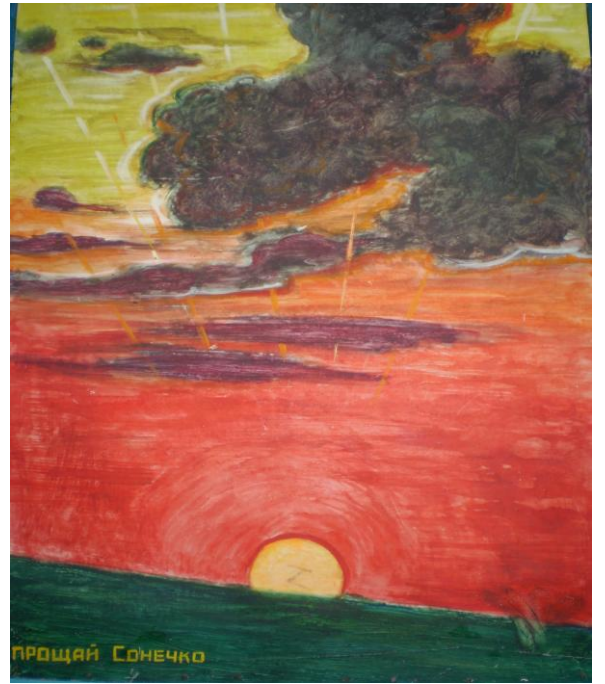
Записала Т.Мельніченко, с.Тернівка.

У картинах увіковічнити село.
Петро Васильович Кармазін дуже закоханий у своє рідне село Тернівку, у мальовничу природу і круті скелясті береги, річку Синюху і людей, які творять його історію. І понад усе на світі він мріє змалювати свою Тернівку з різних куточків, у різних ракурсах. І, звичайно ж, людей, увіковічивши таким чином пам'ять про себе, про свою творчість, про своє село – яким воно було і є.

(Більше інформації про Кармазіна П.В. в газеті "Колос" за 16.08.2008 рік).

ЛІТЕРАТУРА

- Бабанський В.П. Будні села Копенкувате. (Історико-краєзнавчий нарис).
Берест К. (К.Т.Врадій). Патріоти. *Кіровоград: Центрально-Укр. вид-во, 2008. -122 с.*
Бондар В.В. OST – тавро неволі. – *Кіровоград: ПВЦ "Мавік", 2000. – 195 с.*
Боряк О.О. Україна: етнокультурна мозаїка. – *Київ: Видавництво "Либідь", 2006. – 325 с.*
Босько В.М. Історичний календар Кіровоградщини на 2009 р. Люди. Події. Факти.
Кіровоград: Центр.-Укр. вид-во, 2009. – 242 с.
Босько В.М. Історичний календар Кіровоградщини на 2012 р. Люди. Події. Факти.
Кіровоград: Центр.-Укр. Вид-во, 2011. – 259 с.
Босько В.М. Історичний календар Кіровоградщини на 2020 р. Люди. Події. Факти/
В.М.Босько. –Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. –330 с.
Великий тлумачний словник сучасної української мови.
Київ; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001. – 1440 с.
Гавриков Ю.С., Марушевський Г.Б. Екологічний атлас басейну річки Південний Буг.
Басейнове управління водними ресурсами р. П.Буг. Вінниця, 2009.
Газети Новоархангельського району – "Вперед до комунізму", "Колгоспник", "Колос".
Голодний мор 1932-33 рр. на Кіровоградщині. Мовою архівних документів.
ДАКО, Кіровоград, 2008. – 145-146 с.
Гусейнов Г.Д. Господні зерна. Художньо-документальний життєпис. Кн.-7,8
Кр.Ріг: ПП "Видавничий Дім", 2003. – 800, 711 с.
Гусейнов Г.Д. Незаймані сніги: (документальні повісті); у 3-х книгах/Книга 2.-Д.: АРТ-ПРЕС, 2010, -
560 с.
Дайнес В.О. Штрафбаты и заградотряды Красной Армии. *Москва: "Яуза", "Эксмо", 2008. – 448 с.*
Даценко В.В. Щоб пам'ятали. Кіровоградщина в роки ВВВ (1941-1945). Історико-
публіцистичний нарис. *Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2010. - 304 с.*
Державний архів Кіровоградської області. Анотований реєстр описів. Том I. Фонди
періоду до 1917 року/ Державний архів Кіровоградської області; Упор.: Т.В.Базишена,
О.К.Жук, Л.В.Равська, Т.В.Чвань, Ю.В.Чорна – *Кіровоград, 2005. – 292 с.*
Державний архів Кіровоградської області. Анотований реєстр описів. Том II. Фонди
періоду після 1917 р. Книга 1/ Державний архів Кіровоградської області; Упор.: Тетяна
Базишена, Олена Жук, Вікторія Кусмінська, Лілія Маренець, Лариса Пасічник, Ольга
Покотило, Людмила Равська – *Кіровоград, 2010. – 655 с.*
Державний архів Кіровоградської області. Анотований реєстр описів. Том II. Фонди
періоду після 1917 р. Книга 2/ Державний архів Кіровоградської області; Упор.: Тетяна
Базишена, Олена Жук, Вікторія Кусмінська, Лілія Маренець, Лариса Пасічник, Ольга
Покотило, Людмила Равська – *Кіровоград, 2011. – 838 с.*
Державний архів Кіровоградської області. Анотований реєстр описів. Том II. Фонди
періоду після 1917 р. Книга 3/ Державний архів Кіровоградської області; Упор.: Оксана
Дергачова, Лілія Маренець, Василь Орлик, Людмила Равська, Лариса Таляренко –
Кіровоград, 2014. – 502 с.
Державний архів Кіровоградської області. Анотований реєстр описів. Том II. Фонди
періоду після 1917 р. Фонди окупаційного періоду"/ Державний архів Кіровоградської
області; Упор.: Т.В.Базишена, О.К.Жук, Л.В.Маренець – *Кіровоград, 2008. – 130 с.*
Державний архів Кіровоградської області. Анотований реєстр описів. Том II. Фонди
періоду після 1917 р. Книга 4/ Державний архів Кіровоградської області; Упор.: Оксана
Дергачова, Лілія Маренець, Василь Орлик, Лариса Таляренко, Сергій Толмачов, Андрій
Цапурдєєв – *Кропивницький, 2017. – 895 с.*
Довідник з історії України (А-Я). Вид-во 2-ге. *Київ: "Генеза", 2001. – 1135 с.*
Долматовський Е.А. Зелёная брама. Документальная легенда.
Москва: Издат. полит. лит., 1989. – 319 с.
Загравенко А.Р. Спадок. Поезії. *Кіровоград: Центр.-укр. вид., 1997. – 142 с.*
Доля. Поезії. *Знам'янський міський Ресурсний Центр, 2000. – 50 с.*
Ігнаци Ігнатівський. Матеріали комісії у справах кордону між Польщею, Україною і Новою
Сербією. *Львівський державний університет імені Івана Франка, Варшава, 1781 р.*

- Інгульський степ. Збірник/Упорядник В.А.Сердюк. - К.: Ярославів Вал, 2017. – 352 с. II випуск.
- Інгульський степ. Збірник/Упорядник В.А.Сердюк. - К.: Ярославів Вал, 2018. – 456 с. III випуск.
- Інгульський степ. Збірник/Упорядник В.А.Сердюк. - К.: Ярославів Вал, 2019. – 502 с. IV випуск.
- Інгульський степ. Збірник. Вип. VI / Упорядник В.А. Сердюк. – К., Ярославів Вал, 2021. – 560 с.
- Історія війн і збройних конфліктів в Україні. Енциклопедичний довідник.
Київ: Видавництво гуманітарної літератури, 2004. – 520 с.
- Історія міст і сіл Української РСР. Кіровоградська область.
Київ: АН УРСР, Харківська книжкова фабрика ім. М.В.Фрунзе, 1972. – 816 с.
- История Украинской ССР. Том 4. Киев: "Наукова думка", 1983. - 694 с.
- Енн Епплблм. Червоний голод. Війна Сталіна проти України. – Київ: HREC PRESS, 2018. – 440 с., іл.
- Кизименко П.М. Пам'ять степів. Історичні нариси з минулого Кіровоградщини.
Кіровоград: ПВЦ «Мавік», 2003. – 246 с.; 31 л.іл.
- Кіровоградська обласна універсальна научна бібліотека ім. Д.И.Чижевського: "Ежегодник Голоса Юга". Адрес-календарь и справочная книга по г.Елисаветграду и уезду, с диаграммами, рисунками, портретами и шаржами. Издание газеты Голос Юга, г.Елисаветград, 1913 год.
- Кіровоградська обласна універсальна научна бібліотека ім. Д.И.Чижевського: "Народное образование в Елисаветградском уезде в 1898 году". Елисаветград. Народная Типо-Литография М.А.Гильзенберга, 1900.
- Клюєнко Д.М. В боях за визволення України. Київ: Видавництво політичної літератури, 1984. –176 с.
- Книга Памяти Украины. Кіровоградська обл. Т. 4. Кіровоград: Центр.-Укр. изд., 1995, - 765-780 с.
- Книга Памяти Украины. Кіровоградська обл. Том 7.
Кіровоград: Центр.-Укр. изд., 2000, - 238,712, 715-716, 721 с.
- Костич Митя. Новая Сербия и Славяносербия. Нови Сад: Сербско-Укр. тов., 2005. – 350 с.
- Кучер В.І. Партизанські краї і зони на Україні в роки Великої Вітчизняної війни.
Київ: Вид-во "Наукова думка", 1974, - 142 с.
- Кузик Б.М., Білошанка В.В. Кіровоградщина: історія та сучасність центру України: в 2 т., -
Д.: АРТ-ПРЕС, 2005, -Т.2.- 452 с.
- Лілія Маренець. Науково-краєзнавчий вісник Центральної України "Доля українських оstarбайтерів у матеріалах Державного архіву області".
- Людний Ф.П. Дорогами війни. Київ: Видавництво "Україна", 2005. – 420 с.
- Мовчан В.П., Нерубайський І.А., Олійник В.Й. Криві Коліна крізь терни і роки.
Київ: КВЦ, 2010. - 712 с.: іл.
- Моргун Ф.Т. Сталінсько-гітлерівський геноцид українського народу. Факти і наслідки. Полтава: "Дивосвіт", 2008. – 204 с.
- Національна Книга Пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні. Кіровоградська область. Кіровоград: ТОВ "Імекс ЛТД", 2008. – 920 с.
- Національна спілка краєзнавців України, Кіровоградська обласна організація, Кіровоградська обласна спілка краєзнавців. Краєзнавчий вісник Кіровоградщини, випуск III,
Кіровоград, Центрально-Українське видавництво, 2009, - 206 с, (117-123).
- Нестайко О.В. Великі міфи імперії (Втеча від власної ідентичності).
Львів: ЛА "Піраміда", 2008. - 186 с.
- Нова Сербія в Російському царстві. Збірник матеріалів міжнародної наукової наради в Нові Сад. Нові Сад, 2003. – 566 с.
- Нуждин О.И. Битва под Уманью: трагедия 6-й и 12-й армий (25 июля -7 августа 1941 г.): [монография]. Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 2011. -328 с.
- Оліфіренко І.П. Там де Ятрань круто в'ється...Роман в новелах.
Київ: Вид-во "МАНІ", 2003. – 300 с.
- Петренко І.Д. Відібране життя. (Розкуркулення на Кіровоградщині).
Кіровоград: МПП "Антураж", 2009. – 311 с.
- Пивовар А.В. Поселення Задніпрських місць до утворення Нової Сербії в документах середини XVIII ст. – К.: Академперіодика, 2003 р., с. 117-119; 249-259.
- Реабілітовані історією. Кіровоградська область. Книга третя. – Кіровоград, 2005, -535 с.
- Рудницький О.П. Демографічні наслідки голоду 1932-1933 рр. в Українській РСР// -Вип.24.-
К.: Наукова думка, 1990. –С. 22-26.
- Соколов И.Н. Круговорот. Сочинения. Днепропетровск: издатель Алексей Ленский, 2011. – 108 с.

Список населенных мест Елисаветградского уезда Херсонской губернии на 1894 г.: приложения к отчету Елисаветградской уездной земской управы за 1894 г. – *Елисаветград: Тип. Гольденберга, 1895. – VIII, 198, XXVIII с.: карты.*

Стражний О.С. Український менталітет. міфи, реальність.

Київ: Вид-во "Книга", 2008. – 358 с.

“Український мартиролог ХХ ст.” *Документи Державного архіву Кіровоградської області.*

Червінський В.І. Обушний М.І. Історія України. Джерельний літопис.

Київ: ДП "Дирекція ФВД", 2008. – 800 с.

Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. Т.1. *Київ: "Наукова думка", 1990. -579 с.*